

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrlometodějská teologická fakulta

Katedra biblických věd

Náboženství a katechetika

Veronika Burianová

**„Svou ženu už nebudeš nazývat Sáráj, její
jméno bude Sára.“ (Gn 17,15)**

Sára, žena Abrahamova, v knize Genesis

Bakalářská práce

Vedoucí práce: ThLic. Stanislav Pacner, Th.D.

2013

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů, literatury a internetových odkazů.

V Olomouci dne 7. 11. 2013

Veronika Burianová

Děkuji ThLic. Stanislavu Pacnerovi, Th.D. za odborné vedení práce, vstřícnost, poskytování cenných rad, podnětů a připomínek při zpracování mé bakalářské práce.

Obsah

Obsah	4
Úvod	6
1 Kniha Genesis a počátek Izraele.....	9
Hospodin povolává.....	11
2 „Odejdi ze své země.“ (Gn 12,1-13,16).....	14
2.1 Povolání a požehnání	14
2.2 Egypt a Sárájina krása.....	17
2.3 Abram a Lot.....	22
3 „Já jsem tvůj štít.“ (Gn 14,14-16,16).....	24
3.1 Bitvy a Boží přísliby	24
3.2 Sáráj a Hagar.....	26
4 „Její jméno bude Sára.“ (Gn 17,1-18,15).....	32
4.1 Obnova smlouvy	32
4.2 Změna Abramova jména.....	33
4.3 Změna Sárájina jména	35
4.4 Zaslíbený syn	37
4.5 Hosté	39
5 „Na tomto místě není bázeň Boží.“ (Gn 18,16-20,18)	42
5.1 Abímelek a Sára.....	42
5.2 Žena proroka	44
5.3 Přímluvná modlitba.....	46
6 „Tvé potomstvo bude povoláno z Izáka.“ (Gn 21,1-23,20).....	48
6.1 Narození syna	48

6.2	Obětování syna	52
6.3	Smrt a hrob Sáry	54
	Závěr	59
	Bibliografie	65
	Seznam použitých zkratek	67

Úvod

Pohleďte na Abrahama, svého otce, a na Sáru, která vás v bolestech porodila. Jeho jediného jsem povolal, požehnal jsem mu a rozmnožil jsem ho. (Iz 51,2)

Písmo svaté nám jasně říká, koho Bůh povolal za naše prarodiče. Abraham původem patří ke světu národů (srov. Gn 11), ale Bůh jej z nich vyděluje milostí, aby z něj učinil prvopočátek nové doby. Toto vyvolení z mnohosti národů je zaměřeno k dobru všech (srov. Gn 12,3).¹

Dějiny předků jako takové jsou rodinnou „ságou“, ale její význam není jen v tom, co se stalo. Nesmíme se spokojit jen s fakty, ale musíme na příběh pohlízet pohledem, který čte verše jako znamení vztahu s Bohem. Boží slovo není jen v událostech, které si lze jen těžko představit, ale pokud je Písmo svaté svědkem Božího zjevení, pak se toto zjevení nachází právě ve vyprávění. Dějiny nejsou jen fakta, ale i paměť, která předává význam faktů a říká nám, odkud jsme přišli a kam se ubíráme.²

Životopis člověka bývá vždy nějakým způsobem zajímavý. My se chceme zabývat životopisem ženy, kterou právem můžeme pokládat za pramatku Božího lidu. Biblická zpráva o ní je stručná, ale postačuje k vytvoření obrazu a zanechává směr našim dalším představám. Často se setkáváme s termínem „Bůh Abrahamův, Izákův a Jákobův“. My se zaměříme na ženu, manželku Abrahama a matku Izáka. Mnoho toho o manželství Sáry a Abrahama nevíme, jen můžeme soudit podle popisovaných skutků.

V práci postupujeme chronologicky, a to z důvodu lepšího pochopení událostí a jejich vzájemné návaznosti. Proto se věnujeme nejen Sáře, ale i dalším okolnostem, které její příběh ovlivnily. Naše pozornost je zaměřena především na knihu Genesis a její kapitoly 12-23, v odkazech a poznámkách uvádíme i jiné biblické knihy a verše pro doplnění souvislostí. Všechny verše uvedených kapitol práce necituje, jen některé námi vybrané, které považujeme za důležité s ohledem

---

¹ Srov. CAMPATELI, M., *Čtete bibli s církevními otci. Jak číst Písmo svaté s vírou*, Olomouc: Refugium, 2011. s. 62.

² Srov. tamtéž, s. 70.

k tématu. Jiné jen krátce uvádíme či parafrázujeme, některé vynecháváme. V práci chceme nejprve čtenáře obecněji seznámit s kontextem, do kterého je příběh zasazen. Poté se věnujeme osobní výzvě od Hospodina, která nabádá k odchodu. Jakoby se tu promítala blízkost s Gn 2,24: „Proto opustí muž svého otce i matku a přilne ke své ženě a stanou se jedním tělem.“ Každé manželství je zpočátku odpovědí na výzvu a poté odchodem do země, kterou neznáme. Cestou budou překážky, „pouště“, ale Sáráj s Abramem odcházejí. To můžeme vnímat jako první akt víry. Jenže pak se postupně dovídáme, jak Abram své manželství popře, nejdříve před faraónem, pak před abímelekem (srov. kap. 2 a kap. 5). Čas však běží a zaslíbení se stále nenaplnuje a tak přichází lest, která se projevuje netrpělivostí a narodí se syn Izmael, který ale není zaslíbeným potomkem. Hospodin je však neustále se svým lidem, neopouští ho a dokazuje to v dalších událostech jejich života. Sám přichází, sestupuje k Sáráji a Abramovi a mění jim jména, a s tím i jejich identitu (srov. kap. 4) a znovu je ujišťuje o svém vyvolení a požehnání. Slib se začíná naplňovat a následně se schyluje k jeho konci a to smrti Sáry (srov. kap. 6). Zpočátku Sárú nazýváme Sáráj, podobně jako o Abrahamovi nejdříve mluvíme jako o Abramovi. Použili jsme stejné terminologie, jako je tomu v Bibli.

V příběhu se objevuje mnoho zkoušek, než konečně dojde k zaslíbení a požehnání. Sářiny bolesti se objevují už od počátku, od první zmínky o ní v Písmu, o její neplodnosti. Sice vyniká svou krásou, ale tu zase zneužije ke své ochraně její muž a Bůh ji zkouší dál, syn stále nepřichází a tak se uchyluje k tomu, že dá svému muži jinou ženu. Čas trpělivosti je však časem naděje a Bůh přes to přese všechno je vždy s ní a plní své sliby. Však jiným způsobem, než by volila sama, a to platí i v našem životě.

Hlavním pramenem pro nás bylo *Písmo svaté* (Český ekumenický překlad). Pro pochopení veršů jsme použili dostupnou výkladovou literaturu SZ a biblické slovníky. V některých částech jsme použili rabínské výklady Karola Sidona a Terezie Dubinové, jinde jsme přihlédlí k patristickým výkladům uvedeným Peterem Dubovským. Patristické otce nazýváme pouze jménem, i přesto, že víme, že někteří z nich jsou církví prohlášeni za svaté.

Práci jsme rozčlenili do šesti kapitol. První kapitola je věnována všeobecnému úvodu do knihy Genesis, v níž je příběh popsán. Druhá kapitola pojednává o odchodu manželů a širší rodiny ze známého prostředí do ciziny spojené s osobním povoláním a požehnáním. Již zde se objevuje první selhání, lest a to z důvodu strachu. Nemalou roli v tom hraje Sárarina krása (Gn 12). Krátce se věnujeme rodinným vztahům, které popisuje Gn 13. Ve třetí kapitole se budeme věnovat Božím příslibům a zároveň lidskou malostí a netrpělivostí počkat na tyto přísliby a řešit věci po svém. Objevuje se tu další důležitá osoba příběhu otrokyně Hagar, jejíž osud můžeme sledovat v Gn 16 a 21. V této kapitole je pro nás stěžejní Gn 16, předchozím kapitolám (Gn 14 a 15) se věnujeme okrajově. Ve čtvrté kapitole pojednáme o smlouvě Hospodina se svým lidem spojenou se změnou jmen a zároveň i jejich identit popsané v Gn 17. Poté se zmíníme o nečekané návštěvě tří mužů a jejich zaslíbení Sáře, což nalezneme v první polovině Gn 18. V páté kapitole se setkáme znovu se strachem o sebe, se sobeckostí, ale na druhé straně s Otcem, který nás nikdy neopouští. V názvu kapitoly sice uvádíme její rozsah na Gn 18,19-20,18, ale poměrnou část věnujeme jen Gn 20. Práci uzavřeme šestou kapitolou, v které se budeme věnovat naplnění slibu, ale současně velkou zkouškou Abrahama a smrtí Sáry (Gn 21-23). Celým příběhem nás provází postava Sárarina/Sárina muže Abrama/Abrahama, který, jak se může zdát, je hlavní osobou. V době, do níž je příběh zasazen, byl muž považován za „otce rodu“, „pána“ své ženy. Jeho rozhodnutí jsou důležitá a určující další vývoj příběhu, ale to neumenšuje významnost a jedinečnost jeho manželky.

Cílem práce je seznámit s příběhem ženy, která je matkou nejen Izáka, ale v širším kontextu i naší, přesně tak, jak jí a Abrahamovi Hospodin přislíbil „požehnám ji a dám ti také z ní syna; požehnám ji a stane se matkou pronárodů a vzejdou z ní králové národů“ (srov. Gn 17,16). Na jejím příběhu chceme ukázat, že i přes toto vyvolení ji Hospodin nijak neušetřil zkoušek, trápení a bolesti. Avšak nejdůležitější výpovědí se stává postoj víry a přijetí Boží vůle, tedy toho, co od nás čeká Život a ne, co my očekáváme od života.

1 Kniha Genesis a počátek Izraele

V této práci se budeme věnovat příběhu ženy Starého zákona, Sáry, známé jako manželky praotce Abraháma. Dříve než k tomuto přikročíme, příběh zasadíme do širšího rámu, pro lepší ucelení našeho snažení.

Starý zákon nám nabízí náčrt dějin Izraele a první velkou epochou, která je líčena v knihách Pentateuchu, je doba před usazením Izraelců v kenaanské zemi. Ta se dělí na dobu „otců“, kteří sice v kenaanské zemi žijí se svými rodinami a stády, ale nejsou v ní ještě usazeni (Gn 12-50), na dobu pobytu v Egyptě a na vyjití z něho (Ex 1-15), na dobu tažení pouští (Ex 16-18, Nu 10,11-20,13), přerušenu pobytom na Sinaji (Ex 19,1-Nu 10,10) až po dobytí Zajordání (Nu 20,14-21,35) a další události před překročením Jordánu (Nu 22-36). Deuteronomium líčí poslední Mojžíšovo nařízení před vstupem do zaslíbené země. Poté dějiny pokračují v samotné zemi knihou Jozue.³

Příběh je součástí těchto starozákonních knih, respektive jedné z nich a to prvotní s názvem Genesis.⁴ Kniha Genesis je součástí tzv. Pentateuchu, neboli prvních pěti knih Bible, zvaných také Tóra nebo Mojžíšův zákon. Těchto pět knih tvoří jednotu, a to vzhledem k dějinám, tématu i záměru, které je spojují, stejně tak jako i připsání jednomu autorovi – Mojžíšovi⁵ z důvodu toho, že obsahují řadu zákonodárných ponaučení Mojžíše, prvního opravdového organizátora národa.⁶ Avšak musíme si uvědomit, že se nejedná o sepsání kroniky v dnešním

---

³ Srov. RENDTORFF, R., *Hebrejská bible a dějiny*, Praha: Vyšehrad, spol. s r. o., 2003, s. 24.

⁴ Genesis čili Kniha zrodu, hebrejský název Beré'šit je převzatý z prvního slova knihy, znamená Na počátku. Kniha je zvěstí o tom, že Hospodin Bůh, Stvořitel nebe i země má od počátku svůj vyvolený lid. Je prologem tématu Písma a tím je Boží vykoupení. viz ČEP. s. 21. Hebrejské názvy Pentateuchu jsou tvořeny z jejich počátečních slov, zatímco řecké a latinské překlady označují názvem jejich obsah, např. lat. Genesis zn. Původ. Srov. RENDTORFF, R., *Hebrejská bible a dějiny*, s. 174.

⁵ Viz DILLARD, R. B., LONGMAN, T., *Úvod do starého zákona*, Praha: Návrat domů, 2003, s. 31. Sepsání celého Pentateuchu jedním autorem Mojžíšem je dílem biblické tradice, sám Mojžíš by dost dobře nemohl např. popisovat události kolem své vlastní smrti. Je však ústřední postavou čtyř knih (Ex-Dt).

⁶ Srov. CHIOLERIO, M., *Blaze tomu, kdo slyší tato slova*. První setkání se Starým zákonem, Praha: Paulinky, 1997, s. 41.

slova smyslu, ale o náboženský příběh. Trvalo velmi dlouho, než se docílilo současného stavu kánonu Pentateuchu.⁷

Jádro Pentateuchu spočívá ve Smlouvě na hoře Sinaj. Původní příběhy a ságy patriarchů vyprávějí o probíhajícím dění, zatímco Mojžíš, Jozue a další následovníci jsou mostem spojujícím Pentateuch s následujícími knihami.⁸

Kniha Genesis sama o sobě pokrývá dlouhé časové období, snad delší, než zbytek Bible dohromady. Začíná stvořením, přes tisíciletí až k Abrahámovi. Zde se děj zpomaluje a soustředí se na čtyři generace konkrétní rodiny, rodiny zaslíbení, která se vydává na cestu z Mezopotámie do zaslíbené země a končí pobyt v Egyptě. Jedná se o knihu sledující Boží lid z dlouhodobého časového hlediska, jak putuje z jednoho konce Blízkého východu na druhý.⁹ Patriarchální doba s sebou nese prostý a tvrdý život na poušti a víra izraelských pastevců se uskutečňuje v pravdách jako 1. v soudržnosti klanu kolem jednoho společného předka (Abraham a jeho synové), 2. v naději na pastviny a na rod (příslib země a potomstva), za 3. v svátku „transhumance“, výměny zimních pastvin za letní, který je charakterizován obětováním nejlepších beránek božstvu a pokropením petlic stanů jejich krví na ochranu proti zlým duchům.¹⁰

Kniha Genesis lze rozdělit na dvě části, kapitoly 1–11 o teologickém výkladu světa a jeho vztahu k Bohu v díle stvoření světa a člověka a kapitoly 12–50 kde se odehrávají příběhy praotců Izraele, o počátcích Božího lidu a svědectví o Božích činech uprostřed tohoto světa.¹¹ Začátek příběhu o Sáře je umístěn právě na rozhraní těchto dvou částí, první zmínka se nachází v Gn 11. Poté následuje povolání jejího muže Abrama Hospodinem a sestup do Egypta v Gn 12, součástí

---

⁷ K možným hypotézám vzniku Pentateuchu viz VLKOVÁ, G., I., *Slovo Boží a slovo lidské*. Všeobecný úvod do Písma svatého, Olomouc: UP, 2007, s. 30. Která uvádí, že stále existují a vyvíjejí se hypotézy a tradice o jeho vzniku. Doneslé převažovala tzv. teorie čtyř pramenů – jahvistická tradice, elohistická tradice, kněžská a deuteronomní tradice, přičemž každá z nich seznamuje s událostmi dle svého pojetí, stylu. Dnes se od této hypotézy ustupuje. Také autor Chiolerio uvádí, že díky těmto tradičním proudům nacházíme opakování textu jako např. dva příběhy o stvoření (Gn 1 a 2) nebo dvojí uzavření smlouvy s Abrahamem (Gn 15 a 17), dvojí vyhnání Hagary (Gn 16 a 21). Viz CHIOLERIO, M., *Blaze tomu, kdo slyší tato slova*. První setkání se Starým zákonem, s. 41.

⁸ Srov. CHIOLERIO, M., *Blaze tomu, kdo slyší tato slova*. První setkání se Starým zákonem, s. 41-42.

⁹ Viz DILLARD, R. B., LONGMAN, T., *Úvod do starého zákona*, s. 31.

¹⁰ Viz CHIOLERIO, M., *Blaze tomu, kdo slyší tato slova*. První setkání se Starým zákonem, s. 42.

¹¹ *Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona včetně deuterokanonických knih*, ČEP, 4. přepracované vydání, Praha: Česká biblická společnost, 1993, s. 21.

příběhu jsou vztahy s rodinou, s Lotem (Gn 13, 14, 18 a 19), smlouva Hospodina s Abramem a změna jmen (Gn 15 a 17), Vztah Sáráj k Hagar a narození syna z člověka a ze zaslíbení nalezneme v Gn 16 a 21. V Gn 22, příběh pokračuje zkouškou poslušnosti a obětování syna Izáka, a příběh Sáráj končí v Gn 23 její smrtí a Abrahamovou koupí pohřebiště pro sebe a svou ženu.

Pradějiny Gn 1-11 a následující příběhy otců Gn 12-50 spolu nejsou výslovně spojeny. Abrahamovým příběhem je vyznačen nový zásadní začátek. Z obecných dějin se tu vydělují dějiny jednoho lidu, jehož předkem je Abraham. Jádrem veršů je zaslíbení požehnání Abrahamovi a jeho prostřednictvím i všem národům země, které předem odkazuje na budoucí dějiny Izraele i lidstva, proti kletbám pradějin (Gn 3,14-19, 8,21) tu jsou zaslíbení požehnání, které přemostují tyto dvě části knihy Genesis.¹²

Hospodin povolává

Jak již bylo řečeno, na konci Gn 11 a začátku Gn 12 jsme svědky nového začátku. V předchozích kapitolách, v pradějinách, byla řeč o všech lidech, národech, jazycích, ale s postavou Abrama přechází vyprávění k němu a k jeho potomstvu, jakožto vyvolenému lidu samotným Hospodinem.

Příběh začíná genealogií (rodokmenem) tzv. Abrahamovského cyklu (Gn 11,27–25,11)¹³. Ústředními postavami jsou Abram a jeho žena Sáráj. Neplodnost Sáráje naznačuje hlavní motiv celého cyklu. Příběh se tímto stává napínavým, protože nelze naplnit první příkaz Hospodina daný lidem, a to plodit a množit se.¹⁴ To se však v Bibli opakuje vícekrát a stává se tak motivem, na kterém se pak vysvětluje zázračné Boží konání.¹⁵ O Sáře se nejprve dovídáme v Gn 11,29. Její příběh se vine až do Gn 25,10, i přesto, že v některých kapitolách o ní není zmínka a v některých verších je jen nepřímá. Příběh má svůj přesah, nalezneme o

---

¹² Viz RENDTORFF, R., *Hebrejská bible a dějiny*, s. 177.

¹³ Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, Trnava: Dobrá kniha, 2008, s. 320.

¹⁴ Viz Gn 1,28

¹⁵ Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, Trnava: Dobrá kniha, 2008, s. 315.

něm zmínku u proroka Izajáše v Iz 52,1 a i v knihách Nového zákona, např. Ga 4,21-31; Žd 11,11; 1P 3,6.¹⁶

Abram a Náchor si vzali ženy: Abramova žena se jmenovala Sáráj a žena Náchorova Milka, dcera Hárana, otce Milky a Jisky. Sáráj však byla neplodná, neměla dítě. (Gn 11,29-30)

Ve stejném verši je jmenována i Milka, žena Náchorova. Obě ženy mají velmi důležitou roli pro kontinuitu rodové linie, objevují se v příběhu na stejném místě. Text však odhaluje více o Milce než o Sáráji. Hovoří o Milčině původu. Je s podivem, že otec Milky je jmenován, kdežto otec Sáráje, která je mnohem důležitější, jmenován není. Verš představuje Sáráj jako ženu bez rodokmenu.¹⁷ Podle rabínů se toto vysvětluje tak, že oba bratři si vzali dcery bratra, aby po jeho smrti byla zachována jeho památka a také proto, aby zmírnili otcův žal. Jméno Jiska je odvozeno od slova „hledět, dívat se.“ Ve skutečnosti to byla Sáráj. Říkali jí Jiska, protože díky posvátné inspiraci „viděla“ budoucnost a současně všichni s obdivem hleděli na její „krásu“. Např. i slovo aristokracie je odvozené od stejného kořene jako Jiska a naznačuje tak vznešený původ Jisky, ale i Sáráje, t.j. „moje princezna“ nebo „kněžna“ (srov. Gn 17,15) a její neobyčejné krásy (srov. Gn 12,11). Žena má tedy v životě dvojí poslání. Jedno trvá od narození a přetrvává, je-li žena sama. Pokud se vdá, její druhé poslání začíná svatbou, spojením s manželem. Jméno Jiska naznačuje její osobní význam a velikost, jméno Sáráj/Sára zase manželské, tedy abrahamovské poslání, proto se používalo po svatbě.¹⁸ Další odpovědí může být situace která se odehrála s abímelekem, kde Abraham prohlašuje, že Sára je opravdu jeho sestra, oba mají stejného otce, ale jinou matku (srov. Gn 20,12).¹⁹

Následující verš (Gn 11,30) je plně o Sáráji a představuje hlavní problém, a to, že je neplodná, bez dětí. Tento verš se opakuje, protože text chce toto místo

---

¹⁶ Srov. SCHNEIDER, T. J., *Sarah, Mother of Nations*, New York: The Continuum, 2004, s. 9.

¹⁷ Srov. tamtéž, s. 16.

¹⁸ Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 316. Dále „Jiska“ může být od kořene „nesichut“ nebo „nesicha“ – „kněžna, princezna“, tak jako Sára může být od kořene „serara“ – „vláda, moc“. Srov. DUBINOVÁ, T., *Ženy v Bibli, ženy dnes: sborník přednášek z cyklu Terezie Dubinové*, PhD. Ve Vzdělávacím a kulturním centru Židovského muzea v Praze leden 2007 - leden 2008, Praha: Židovské muzeum, 2008, s. 37.

¹⁹ Srov. SCHNEIDER, T. J., *Sarah, Mother of Nations*, s. 16.

zdůraznit. Milka má rodinu, ale Sáráj nikoliv. Tento kontrast nejenže ukazuje, jak odlišné tyto ženy jsou, ale lze předpokládat, že formuje Sárájino chování již od počátku. Podle Tribbleho Sáráj nemá ani původ, ani plodnost, ani minulost ani budoucnost. Je „outsiderem“ bez zjevného uplatnění pro Abrama podle lidského myšlení, vždyť nemít syna a potažmo „rod“, se stává prokletím rodiny.²⁰ Neplodnost Sáráje zahrnuje skutečnost, že Hospodin si ji sám připravuje, podobně jako později Rebeku (Gn 25,21), Ráchel (Gn 29,31), matku Samsonovu (Sd 13,2) a Chanu, matku Samuelovu (1S 1,5) k svému cíli, a to, aby se stala matkou jeho vyvoleného národa.²¹ V tomto verši se pak odráží Sárájina role, která pokračuje v následujících verších a také představuje hlavní problém, který je třeba vyřešit, a to: „Kdo bude Abramovým dědicem?“²²

Na konci Gn 11 je v centru pozornosti itinerář, který zaznamenává přesun Abrama z Uru přes Cháran do Kanaánu²³ a poté smrt Teracha cestou, v Cháranu. Smrt Abramových nejbližších – bratra v Uru a otce v Cháranu, označuje „ursko-cháranské okolí“ jako místo smrti. Dědicové života jej proto musí opustit. Abram, který uposlechl hlasu Hospodina a vyšel (srov. Gn 12,1), „se stal otcem všech, kteří věří“ (srov. Ř 4,11).²⁴

---

²⁰ Srov. SCHNEIDER, T. J., *Sarah, Mother of Nations*, s. 18.

²¹ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLDATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, Praha: Česká biblická společnost, 1991, s. 73.

²² Otázka dědického práva (dědictví) představovaná v genealogii mužů závisí na jejich rozhodnutí, řešení, vyřešení ve věci vztahující se k ženám (jejich postavení, plodnost a do jisté míry volba). V širším příběhu Šéma, Izmaela, Ezaua je přirozený tok rodinné linie, ale ne tak u Teracha, Izáka a Jákoba, kde je krize dědického práva (dědictví). Srov. SCHNEIDER, T. J., *Sarah, Mother of Nations*, s. 18.

²³ Kaldejský Ur lze identifikovat s královským městem Ur, dnešním Tell-al-Muqajjar v Iráku na břehu řeky Eufratu. Cháran se nachází v dnešním jižním Turecku na jih od Urfy. Město leželo na důležité obchodní cestě mezi Palestinou, Anatólií a Mezopotámií, pravděpodobně od těchto cest je odvozeno jméno města s významem „cesta“. Kanaán představuje území podél východního pobřeží Středozemního moře, které zahrnuje část Sýrie, Libanon a Palestinu. Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 316-317.

²⁴ Je zajímavé, že z ursko-cháranské oblasti Hospodin vyvádí Abrama a později i manželky pro dědice zaslíbení (Žd 11,9), Izáka (Gn 24,4), Jákoba (28,1n). Jakoby v ursko-cháranském měsíčním kultu, přes modlářské nánosy, byly skryté hodnoty, které jinde nebyly. Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLDATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s. 74.

2 „Odejdi ze své země.“ (Gn 12,1-13,16)

Začátek Gn 12 bývá považován za „nový úsek“ dějin v knize Genesis, Masoreté také vidí v Gn 12 úvod nového začátku „parashah“ (týdenní čtení z Hebrejské Bible). Kapitola vypráví o tom, co je tradičně považováno za Hospodinovo povolání a počáteční slib Abramovi a také obsahuje jednu z několika hlavních příhod týkajících se přímo Sáraje, která nastává uprostřed textu.²⁵

Následující kapitola Gn 13 odráží vztahy a vzorce chování, které se vyvinuly v předchozím textu i přesto, že v nich není Sáráj zmiňována přímo, v podtextu můžeme vidět její vliv.²⁶

Kapitoly vyprávějí o Abramovu vyjití ze své země a cestování do země nové, jeho příchod do země Kenaánské, přechodný pobyt v Egyptě a jeho odloučení se od Lota. Sáráj je důvěrně spjata s povoláním svého muže a se slibem, který je mu dán do Hospodina. Ona je tou, která se ocitá v Egyptě v největším nebezpečí, ale zároveň je také jeho zdrojem tohoto nebezpečí. Jak jsme již uvedli, ačkoli se Sáráj neobjevuje v Gn 13, Abramovo chování k Lotovi lze přirovnat k předchozí události v Egyptě vůči Sáraji a které se stává opakovaným vzorcem, který provází jejich vztah v celém příběhu.²⁷

2. 1 Povolání a požehnání

I řekl Hospodin Abramovi: „Odejdi ze své země, ze svého rodiště a z domu svého otce do země, kterou ti ukážu.“ (Gn 12,1)

Boží povolání ve Starém zákoně směřuje k poslání, člověk je vyvolen, povolán a pověřen úkolem, který je součástí Božího záměru spásy lidu. Cílem je naplnění Boží vůle. Povolání v sobě zahrnuje osobní prvek, který zasahuje do svědomí a tím mění život adresáta navenek i vnitřně.²⁸ Slovo Hospodinovo je mocné a pro-

²⁵ Srov. SCHNEIDER, T. J., *Sarah, Mother of Nations*, s. 24.

²⁶ Srov. tamtéž, s. 25.

²⁷ Srov. tamtéž, s. 25.

²⁸ Srov. GUILLET, J., „Povolání“ in *Slovník biblické teologie*, ed. LÉON-DUFOUR, X., Praha: Akademia, 2003, s. 359. Být povoláný a mít povolání jsou jedinečným výrazem Zjevení. Povolání je boží způ-

měňuje člověka.²⁹ Abram zanechává místo, kde má kořeny, všechno opouští, aby začal úplně nový život.³⁰ Někteří církevní otcové vnímali v postavě Abrama obraz myslí např. Didymus (žil asi 313-398) pojí tento Boží příkaz s Ježíšovými slovy (Lk 14,26; Mt 16,24), Boží výzva směřuje k tomu, aby Abram opustil ideologie, v kterých žil. Ambrož (asi 337-397) interpretuje Abrama jako mysl, která znamená přechod, ale i otce v tom smyslu, že mysl je starostlivá jako otec a vládne nad celým člověkem. Tato mysl byla v Charra, což znamená v jeskyni, byla tedy v jeskyni podrobena vášním. Proto slova „Odejdi ze své země“ znamenají z vlastního těla, neboť naše vlast je v nebi. Je potřebné zanechat i rodinu, protože našimi příbuznými jsou hříchy a neřesti, které se s námi narodily, rostly s námi a my jsme je naším životem živili.³¹

Má odejít „z domu svého otce“, kdy dům otce tvořili nejen přímí pokrevní příbuzní, ale i širší rodina. Nejvyšší autoritu měl otec, který měl zároveň zodpovědnost za všechny členy domu, např. za jejich ochranu, za zabezpečení jejich životů, za provdání dcer a hledání nevěst pro syny, za udržení potomstva. Aby dům otce fungoval, bylo třeba naprosté poslušnosti ze strany jeho členů. Opustit dům svého otce znamenalo pro Abrama zanechat všechny sociální jistoty, které rodina zabezpečovala.³² Má jít do neznámé země s neplodnou ženou a spolehnout se jen na Boží zaslíbení. Ve starověku byla každá země pokládána za oblast spravovanou určitými božstvy. Abram se tedy má nejenom rozloučit s krajinou, ale i s náboženstvím.³³

Učiním tě velkým národem, požehnám tě, velké učiním tvé jméno. Staň se požehnáním. (Gn 12,2)

---

sob osobního setkávání s člověkem, které přesahuje úděl povolání, povolání Abrama je základem pro vyvolání si lidu mezi národy. Srov. ALLMEN von, J.-J., *Biblický slovník*, Praha: Kalich, 1987, s. 204-205.

²⁹ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s. 74.

³⁰ Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 324.

³¹ Srov. tamtéž, s. 325.

³² Srov. tamtéž, s. 325. Základní struktura rodiny byla tří generační, patřil k ní otec a jeho manželky, jeho svobodné děti, jeho ženatí synové a jejich rodiny, jeho vnuci a jejich rodiny, otroci a jejich rodiny.

³³ Země, v níž Abram dosud žil, ať už to byl Kaldejský Ur nebo Cháran (Gn 11, 31), která byla doménou měsíčního božstva Sina. Na jeho počest stavivali věže (Gn 11,1-5). Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s. 74.

Klíčovým tématem Božího povolání je požehnání, které je výrazem boží šlechetnosti, štědrosti a především také znamením dějin spásy, zasahuje do každého období dějin. Bůh žehná Abramovi ne pro něho samého, ale pro spásu všech národů (Gn 12,1-3), on i lid jeho potomků nesou zaslíbení, které se naplní v Ježíši Kristu (srov. Gal 3,14; Jn 8,56).³⁴ Požehnání utváří Abramovu rodinu. Je Božím darem, z kterého pochází dobro, blaho a prosperita života, zahrnuje v sobě každou oblast života³⁵ a znamená vždy Boží přízeň. Hlavním bohatstvím, které z požehnání plyne, je v první řadě plodnost. Záměrem požehnání je naplnit lidské touhy, za předpokladu, že se tak děje ve víře.³⁶ Přesahuje možnosti stvoření. Bůh hovoří s Abramem a on je nově utvořen tímto Božím slovem. Vzniká tak závazný vztah Boha s Abramem, který způsobuje jeho novou identitu. Budoucnost Abrama je proto závislá na příslibech daných Bohem.³⁷

Je-li dominujícím příslibem Abramovi to, že se stane velkým národem,³⁸ pak je Sáráj hlavní překážkou v uskutečnění tohoto příslibu, kvůli své neplodnosti. To znamená, že ačkoliv Sáráj není hlavní osobou v příběhu, Hospodin její roli Abramovy manželky a zároveň její neplodnost zahrnuje do svého skrytého plánu už od samého začátku, kdy si Abrama vyvolil.³⁹

Vzal svou ženu Sáráj a Lota, syna svého bratra, se vším jméním, jehož nabyli, i duše, které získali v Cháranu. (Gn 12,5)

Podle rabínů muž nesměl odvést manželku do ciziny bez jejího souhlasu, nejdříve je tedy musel přesvědčit.⁴⁰ Odchází z jistoty Cháranu⁴¹ se svou ženou a sy-

³⁴ Srov. ed. ALLMEN von, J. J., *Biblický slovník*, Praha: Kalich, 1987, s. 208.

³⁵ Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 334.

³⁶ Srov. GUILLET, J., „Povolání“ in *Slovník biblické teologie*, ed. LÉON-DUFOUR, X., s. 363-364.

³⁷ Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 335.

³⁸ Odkaz učinit jméno velké se pojí s příběhem v Babelu při stavění věže. Abramova situace je přesto jiná. Hospodin učiní jeho jméno velkým a to tím, že mu přikazuje „odejdi ze své země“. V obou situacích, jak v Babelu, tak i u Abrama se zdá, že Hospodinovým záměrem je udržení kontroly nad tím, kdo a co vymezuje „velikost“. U Babylónské věže nedovolí, aby si lid utvořil vlastní velikost a u Abrama chce On sám učinit jeho jméno velkým. Srov. SCHNEIDER, T. J., *Sarah, Mother of Nations*, s. 28.

³⁹ Srov. tamtéž, s. 28.

⁴⁰ Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 329.

⁴¹ Abramovo domovské město Cháran se svým jménem činí nárok být „cestou“ (charranu = cesta). Cháran cestou není, cesta někam vede, kdežto v Cháranu je vše předem dáno a zajištěno. Srov. ŽÁK, V., *Na počátku. Výklad knihy Genesis*, Praha: Evangelické nakladatelství, 1990. s. 126.

novcem a následuje Hospodinovy instrukce. Všichni, kdo jsou s ním, se touto společnou cestou z Božího příkazu, stávají společenstvím víry.⁴²

2. 2 Egypt a Sárájina krása

Událost v Egyptě je velmi důležitá v historii Izraelitů, protože návštěva Abrama a Sáraje je prvním setkáním Izraelského národa s Egyptem. Také je důležitá pro porozumění Sárájiny osobnosti a jejího vztahu k Abramovi a Hospodinu a pro pochopení jejího dalšího jednání.

Tento námět se opakuje dvakrát v Geraru v Gn 20 a poté ještě v Gn 26, má oslavit krásu žen rodu, nejdříve Sárý a pak Rebeky a obratnost patriarchů Abrahama a Izáka a ochranu, kterou jim Bůh poskytuje. Ukazuje se tu také morálka té doby, v níž lež není vždy zavrhována a život manžela je víc než čest ženy.⁴³

Abram putuje,⁴⁴ ale stane se, co nečekal: „I nastal v zemi hlad. Tu Abram sestoupil do Egypta, aby tam pobyl jako host, neboť na zemi těžce doléhal hlad“ (Gn 12,10). Hlad připomíná nejistotu a tu se nám ukazuje jako zkouška víry člověka. Tato zkouška je spojena s odchodem do jiných zemí, které jsou pod vládou jiných božstev, aby se v tomto cizím prostředí Boží lid osvědčil.⁴⁵ Abram kvůli hladu odchází, „sestupuje“ do Egypta, země úrodné a zavlažované Nilem. Při tomto „sestupu“ nejde jen o výškový rozdíl mezi oběma zeměmi, ale jde o to, že Egypt se svým mnohoženstvím a pevnou státní organizací se podobá podsvětí.⁴⁶ Jeho „sestup“ tedy znamená, že Egypt není zemí pro něho, nedostal žádný příkaz od Hospodina k této cestě.⁴⁷ Avšak později se ukáže, že i nad Egyptem a faraó-nem je Hospodin pánem a příběh pokračuje:

Když už se chystal vejít do Egypta, řekl své ženě Sáraji: „Vím dobře, že jsi žena krásného vzhledu. Až tě spatří Egyptčané, řeknou si: ‘To je jeho žena.’ Mne zabijí a tebe si ponechají živou. Říkej tedy, žes mou sestrou,

---

⁴² Srov. ŽÁK, V., *Na počátku. Výklad knihy Genesis*, s. 126.

⁴³ *Jeruzalémská bible*, Geneze, Pracovní vydání, Praha: Editio Sti. Aegidii v.o. s., 1992, 1. vydání, s. 28.

⁴⁴ Srov. Gn 12,6-9.

⁴⁵ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s. 76.

⁴⁶ Srov. ŽÁK, V., *Na počátku. Výklad knihy Genesis*, s. 128.

⁴⁷ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s. 76.

aby se mi kvůli tobě dařilo a abych tvou zásluhou zůstal naživu.“ (Gn 12,11-13)

Abram vidí krásu⁴⁸ své ženy a ví o ní, ale její krása se stává zároveň i nebezpečím. Abramovi může hrozit i smrt, protože pro panovníky je krása přitažlivá a mít krásnou ženu znamenalo zajištění přízně božstva.⁴⁹ Ze strachu před mocí Egypta, který ho může připravit o manželku i o vlastní život, se uchyluje Abram ke lsti. V kráse své ženy vidí riziko, ale současně i prostředek k obraně. Situaci řeší prohlášením, že je jeho sestrou (i když svým způsobem to tak bylo).⁵⁰ Abramova řeč je vlastně monologem, kdy Sáráj mlčí. Zdá se, že je pro něj důležitější vlastní bezpečí, než její čest. Sáráj si je vědoma toho, že je vlastnictvím svého muže a že jeho život je důležitější než její ochrana a proto její mlčení můžeme považovat za souhlas.⁵¹ Také je zde patrná přeměna jeho vztahu k ní. Ve verši 11b ji nenazývá svou ženou, ale jen, že je „žena krásného vzhledu“. V dalším verši předvídá ohrožení vlastního života, které vychází z manželského vztahu k ní. A v 13. verši ji nabádá, aby se představila jako jeho sestra, tedy z jeho pohledu. Sáráj by však mohla říct, že Abram je její bratr. Dále synonymy „kvůli tobě“ a „tvou zásluhou“ naznačují, že Sáráj je možnou příčinou Abramova neštěstí.⁵² Protože Sáráj mlčí, nevíme nic o jejích pocitech, reakcích na manželovu žádost, nevíme mnoho ani o jejím pobytě u faraóna. V textu není vysvětleno, co by to pro ni mohlo znamenat nebo co by se jí mohlo stát, když předstírá, že není vdanou ženou.⁵³

Když pak Abram vešel do Egypta, spatřili Egypťané tu ženu, jak velice je krásná. Spatřila ji také faraónova knížata a vychválila ji faraónovi. Byla proto vzata do domu faraóna a ten kvůli ní prokázal Abramovi mnoho dobrého, takže měl brav a skot a osly i otroky a otrokyně i oslice a vel-

⁴⁸ Těžko můžeme předpokládat, že se jedná čistě o krásu těla, protože Sáráji v čase děje je alespoň šedesát pět let, podle 4. verše je Abramovi sedmdesát pět let, když odchází z Cháranu. Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 339.

⁴⁹ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s. 77.

⁵⁰ Srov. tamtéž s. 77. Byl pokus vysvětlit tuto příhodu srovnáním se zvykem Horní Mezopotámie: u churitské šlechty manžel mohl předstírat, že přijímá svou manželku za svou „sestru“, a ona pak požívala větší úcty a zvláštních výsad. Snad bylo takové i postavení Sáráj, Abram se jí asi chlubil před Egypťany, kteří se tím zřejmě dali zmýlit, ale toto vysvětlení není jisté. Viz. *Jeruzalémská bible*, Geneze, Pracovní vydání, s. 29.

⁵¹ Srov. SCHERER, A., *Ženy v Bibli*, Řím: Křesťanská akademie, 1973, s. 100.

⁵² Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 341.

⁵³ Srov. SCHNEIDER, T. J., *Sarah, Mother of Nations*, s. 33.

bloudy. Ale faraóna a jeho dům ranil Hospodin velikými ranami kvůli ženě Sáraji. (Gn 12,14-17)

Zprvu se ve verších (v. 13b a 16a) může zdát, že se vše vyvíjí tak, jak Abram zamýšlel. Vždyť farao mu „prokázal mnoho dobrého“ kvůli Sáraji, kterou si vzal do svého domu. Z textu vyplývá, že se předpověď a přání Abrama naplňuje.

Abram si však zcela neuvědomuje konečný důsledek svého plánu. Sice dostal to, pro co si přišel do Egypta, dokonce ještě více, ale přišel o to nejcennější. Farao ho sice zahrnul majetkem, ale vzal mu ženu. První „aby se mi kvůli tobě dobře dařilo“ ve v. 13 znamená, aby s ním zacházeli dobře, tedy, aby ho nezabili. Ale účel této žádosti vyplývá z verše 12, aby od sebe nebyli odděleni. Výsledek je však opačný, než jak ho Abram plánoval. Sáráj od něho byla oddělena a jemu se dařilo dobře, ale ve smyslu materiálním.⁵⁴ Sáráj podle textu stále mlčí a její postoj se zdá být pasivní, „byla proto vzata do domu faraóna“. Z textu není patrné, kdy a od koho se faraón dověděl, že je Sáráj sestra Abrama. Zdá se, že ve v. 16 děj končí, jak pro Abrama, tak i pro faraóna vše dobře dopadlo.⁵⁵ V této chvíli však zasáhne Hospodin a ukáže, že ne farao, ale On sám je v Egyptě pánem. Dům faraóna stihnou kvůli Sáraji veliké rány.⁵⁶ A žena vyvoleného muže je zachráněna.

Farao tedy Abrama předvolal a řekl: „Jak ses to ke mně zachoval? Proč jsi mi nepověděl, že je to tvá žena? Proč jsi mi říkal: ‘To je má sestra?’ Vždyť já jsem si ji vzal za ženu. Tady ji máš, vezmi si ji a jdi!“ A farao o něm vydal svým lidem příkaz. Vyhostili jej i jeho ženu se vším, co měl.“ (Gn 12,18-20)

Díky Božímu zásahu je podvod odhalen a tak se stane, co se stát muselo „vyhostili jej i jeho ženu se vším, co měl“. Abram svým mlčením pravděpodobně uznává svoji vinu, protože se nijak neobhajuje. Ve verši 19b čteme „vezmi si ji a jdi!“ Sloveso „vzít“ je jedním z narativních prvků, které zdůrazňují osud Sáraje. Ve 15 verši byla Sáráj „vzata“ Abramovi „do domu faraóna“ a v 19a verši faraón říká,

---

⁵⁴ Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 339-340.

⁵⁵ Srov. tamtéž, s. 341.

⁵⁶ Rány se týkaly pravděpodobně žen a dětí. Možná děti začaly umírat a možná se ženy staly neplodnými. Stal se tedy opak toho, co zřejmě Egypťané očekávali. Farao v tom viděl zásah vyšší moci a mohl si myslet, že božstvo těchto přistěhovalců tak projevuje svou nespokojenost. Srov. ŽÁK, V., *Na počátku. Výklad knihy Genesis*, s. 129.

že si „vzal“ Sáráj za ženu. Nakonec ji sám vrací zpět Abramovi a to znovu strohým „vezmi“. Všechny tyto prvky poukazují na záměr více zdůraznit a uznat identitu Sáráje.⁵⁷ Dalším důležitým bodem ve vyprávění je otázka ve verši 18b: „Proč jsi mi nepověděl, že je to tvá žena?“ Faraón svým konáním porušil Boží zákon v neporušitelnosti manželství a záměr, který má Hospodin s Abramem, dává mu proto Hospodin pocítit svoji moc. Z širšího pohledu na Abramovo povolání bylo nutné, aby Bůh ochránil Sáráj jako budoucí matku vyvoleného národa. Faraón si chce být jistý, že se v jeho zemi nic zlého kvůli Abramovi nestane, proto mu dává svoji ochranu při odchodu z Egypta. To však mohlo být pro Abrama spíše zahanbením.⁵⁸ Možná se faraón chtěl zbavit Sáráje, kvůli které na jeho dům dolehl trest a nechce na sebe přivolat další trest za to, že se Sáráji cestou něco stane, proto se stará o jejich odchod.⁵⁹

Židovští vykladači v těchto verších vidí zrnko humoru, kdy chytrý Abram a krásná Sáráj nepodlehli vladaři Horního a Dolního Egypta.⁶⁰ Významnější se však jeví zásah Hospodina v pravý čas a navzdory lidskému selhání,⁶¹ což je důkazem toho, že jeho zaslíbení jsou naprosto důvěryhodná.

V Gn 12 má své místo téma krásy. V Bibli samotné už od počátku, vždyť Bůh při stvoření „viděl, že je to dobré“, viděl také, že je to „krásné“. (srov. Gn 1,10)⁶² Krása může být vnímána jako „viditelný výraz dobra“. V Bibli je krása jednou z Božích vlastností, která se odráží ve stvoření. „Neboť z velikosti a krásy tvorů může být srovnáním poznán původce jejich bytí“ (srov. Mdr 13,5). Nejdokonalejším odrazem krásy Boha je člověk, protože je stvořen k Jeho obrazu (srov. Gn 1,27).

---

⁵⁷ Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 342.

⁵⁸ Srov. tamtéž, s. 342.

⁵⁹ Srov. tamtéž, s. 340.

⁶⁰ Jedná se opravdu o humor? Vždyť Abram se nedopouští chytrácké lži, ale ze strachu o svůj život opouští Hospodina a jde hledat pomoc u egyptských bohů. Bůh mu jeho plány překazí, ale není to proto, že chce zachránit Abrama a nebo jeho manželství, ale proto, že chce prosadit svá zaslíbení tím, že zachraňuje matku a otce kvůli dědici zaslíbení. Srov. ŽÁK, V., *Na počátku. Výklad knihy Genesis*, s. 129.

⁶¹ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s. 78.

⁶² V řeckém překladu Septuaginty je výraz „tób“ (dobrý), přeložen jako „kalón“ (krásný). Srov. JAN PAVEL II., *List umělcům*, Praha: Sekretariát ČBK (pro vnitřní potřebu), 1999. s. 3.

Krásu ženy rozjasňuje tvář muže a předčí vše, po čem muž touží. Má-li laskavý a mírný jazyk, nikdo z lidí není šťastnější než její muž. Kdo si bere takovou ženu, začíná mít jmění, pro sebe pomoc, oporu a odpočinutí. (Sír, 36,22-24)

I tady vidíme spojení dobra s krásou, jež jsou nositeli štěstí. Když Bůh vtisknul do člověka svoji vlastní podobu, nese pak v sobě tuto krásu, dobro. Tak jak je krásu vlastní podstatou ženy, tak je i charakteristickou podstatou Boha. Krásu byla tedy spojována s Bohem a „krásný“ v tomto smyslu může znamenat i milý Bohu (srov. 1S 16,18).⁶³ Protože Sáráj je „kněžna, princezna“, je její povinností o sebe pečovat a zdobit se. Nedělá to však z marnivosti, ale pro krásu nebes, jako ten, kdo kráší obraz Boha.⁶⁴ Nejde tedy jen o vnější krásu, ale i o vnitřní.

Filón Alexandrijský (asi 20 př. Kr. – 50 po Kr.) hovoří o Sáráji, jako o symbolu ctnosti. Ambrož (asi 337-397) dodává, že krásu ženy může muže zahubit, tak jako se to stalo v případě Abrama. Tedy, ne krásu, ale její ctnost a vážnost obšťastní manžela.⁶⁵

Budeme-li se dále zabývat tou vnitřní krásou, musíme uznat, že Sáráj byla velmi silnou osobností. Svoji pevnou vůlí a vlivem se nejednou stala pro svého manžela problémem. Na druhou stranu musíme říci, že si svého manžela vážila a ctíla ho. Apoštol Petr nám sděluje (srov. 1P 3, 5-6), že ho poslouchala a nazývala ho pánem, tzn. věděla, kde je její pravé místo. Také v tomto se skrývala její krásu. Byla „kněžnou“, ale zároveň i manželkou. Abram byl jejím pánem a zároveň manželem, který ji naslouchal.⁶⁶

Autor Wiesel z příběhu vyvozuje ještě další závěry. Podle něho se zdá, že dvojice je osamělá a vede neklidnou existenci. Nejdříve opouští dům předků a to již v pokročilém věku, aby se vydali na cestu k Bohu. Avšak příběh v Egyptě je temnou epizodou. Abram vydává svou ženu faraónovi jen proto, že je krásná a faraónovi se líbí. Jak mohl opustit svou ženu kvůli rozmaru nějakého krále, který je vyhlášeným milovníkem ženské krásy? Třásl se o svůj život tolik, že rezignoval na svou čest? Pokud se zastavíme u Sáráje a jejího chování, kdy se podřizuje

---

⁶³ Srov. NOVOTNÝ, A., *Biblický slovník*, Díl 1. A – R, Praha: Kalich, 1956, s. 354.

⁶⁴ Srov. DUBINOVÁ, T., *Ženy v Bibli, ženy dnes*, s. 42.

⁶⁵ Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 339.

⁶⁶ Srov. *Biblické ženy. Postavy Starej zmluvy*, s. 26.

vůli manžela, proč je ohrožena ona, když do Egypta putovalo jistě mnoho cizinců? Ano, již jsme řekli, že je velmi krásná, ale na to musel někdo upozornit a zdá se, že to byl její manžel Abram. Sáráj se však mohla bránit, být skromnější a nechat se dát na odiv cizincům a jejich manželství pak nemuselo nést tuto trhlinu. Můžeme tedy říci, že ani ona se v Egyptě nechovala zcela nevinně.⁶⁷

2. 3 Abram a Lot

Gn 13 se zaměřuje na Abrama a Lota, Sáráj se v ní neobjevuje. Pro nás je důležitá v tom, co říká o Abramovi a jeho vztazích k Lotovi a potažmo k Sáráji, proto ji zde krátce zmíníme.

Nevíme, zda byl Lot společně s nimi v Egyptě, řeč o něm je až po vystoupení z Egypta a při tomto opětovném setkání se dovídáme, že je také bohatý.⁶⁸ Jenže po čase nastávají rozepře a Abram jako řešení navrhuje rozchod v duchu bratrské lásky.⁶⁹ Nabízí Lotovi zemi, která nepatří jemu, ale jeho potomkům, což poukazuje na Abramovo jednání, chová se k Lotovi daleko laskavěji, než ke své ženě v Egyptě.⁷⁰ Po Lotově odchodu⁷¹ Hospodin znovu obnovuje svůj příslib Abramovi:

„Rozhlédni se z místa, na němž jsi, pohlédni na sever i na jih, na východ i na západ, neboť celou tuto zemi, kterou vidíš, dám tobě a tvému potomstvu až na věky. A učiním, že tvého potomstva bude jako prachu země. Bude-li kdo moci sečíst prach země, pak bude i tvé potomstvo sečteno.“
(Gn 13,14b-16)

Rabíni vnímají jako Hospodinovo zdůraznění, že zaslíbená země není pro Lota a také proto, že nechce vyvolat jeho závist.⁷²

Hospodin nejenže přislíbujee zemi, ale znovu i potomstvo. Obraz početného potomstva je vyjádřen různě, v Gn 15,5; 24,4 je přirovnáno k počtu hvězd, v Gn

---

⁶⁷ WIESEL, E., *Příběhy o důvěře, Eseje o velkých postavách židovské tradice*, Praha: Portál, 2001, 1. vydání, s. 27-28.

⁶⁸ Gn 13,1-5.

⁶⁹ Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 353.

⁷⁰ Srov. SCHNEIDER, T. J., *Sarah, Mother of Nations*, s. 38.

⁷¹ Lot odtáhl na východ a stanoval až u Sodomy (srov. Gn 13, 11-12). Sodoma ležela pravděpodobně poblíž Mrtvého moře v jižní části Kanaánu.

⁷² Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 351.

22,17 k písku na mořském břehu. Podle Jana Zlatoústého (asi 345-407), kdyby Abram uvažoval jen nad svým postavením a nad tím, že je stařec a Sáráj je neplodná, byl by ztratil důvěru v příslibení, protože ta jdou mimo lidskou přirozenost. Bůh mu slibuje, že se stane otcem potomstva, které je vyjádřené zrnky písku, v řeckém překladu jako nekonečné.⁷³

Augustin (asi 354-430) na druhou stranu podotýká, že příslib nepoukázal přímo jen na Izraelity, kteří jsou potomci Božího příslibu podle těla, ale i na křesťany, kteří se narodili podle Ducha, i oni jsou potomci Abrama.⁷⁴

---

⁷³ Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 352.

⁷⁴ Srov. tamtéž, s. 352.

3 „Já jsem tvůj štít.“ (Gn 14,14-16,16)

V Gn 14 se mění postavení Abrama, jenž se stává významným člověkem i na politickém poli (Gn 14,14-17). Mění se také jeho vztah k Hospodinu a jeho putování a činy dostávají smysl, jímž je zaslíbení a smlouva s Hospodinem v Gn 15 a na které Abram odpovídá vírou. Stává se tak praotcem ve víře a nositelem zaslíbení. Avšak ne vždy je Bůh ve středu pozornosti jeho víry. Objevuje se netrpělivost v čekání na dědice, která se projeví v Gn 16. Bůh je všemohoucí a znovu zasahuje a v další kapitole mění jména svých vyvolených a tím stvrzuje s Abramem smlouvu platnou pro celý jeho rod po všechny věky (srov. Gn 17).

V této kapitole nás bude zajímat především Gn 16. Nejdříve se krátce seznámíme s dějem předchozích kapitol.

3.1 Bitvy a Boží přísliby

Gn 14 pro nás není stěžejním textem, ale pro pochopení celku se krátce seznámíme s jejím obsahem.

Nejdůležitější osobou je zajisté Abram a velmi zajímavý je přerod jeho osobnosti. Muž, imigrant, který je bez rodiny a poslán svým Hospodinem do cizích krajů (srov. Gn 12,1), a který ze strachu sám o sebe a o svůj život se uchýlí ke lži a nabídne svou ženu jinému. V této kapitole se stává mužem, který je schopen zmobilizovat sílu 318ti mužů a bojovat proti cizím králům, aby vysvobodil Lota (srov. Gn 14,14). To znamená, že i jeho postavení v kraji se muselo značně změnit.

Vrcholem je setkání Abrama se šálemským králem a knězem Malkisedekem, který Abramovi požehná ve jménu Boha nejvyššího. Malkisedekovo jméno představuje vykonavatele soudu a spravedlnosti a tím i tvůrce pokoje (srov. Žd 7,2). Titul „král šálemský“ (šálem = pokojný) odkazuje i na Jeruzalém (Jerušálem), město pokoje (srov. Ž 76,3). Chlebem a vínem nabízí Abramovi účast na

posvátném hodů⁷⁵ a Abram mu beze všeho odevzdává desátky.⁷⁶ V postavě Malkízedecka vidíme postavu, za kterou jedná Hospodin.⁷⁷ Gn 15 začíná Hospodinovým slovem k Abramovi a následuje Abramova odpověď:

Nic se neboj, Abrame, já jsem tvůj štít, tvá přehojná odměna. Abram však řekl: „Panovníku Hospodine, co mi chceš dát? Jsem bezdětný. Nárok na můj dům bude mít damašský Eliezer.“ Abram dále řekl: „Ach nedopřáls mi potomka, to má být mým dědicem správce mého domu?“⁷⁸ (Gn 15,1-3)

Ale Abramova reakce je odlišná od Gn 12,4, kde hned následoval Hospodinovy příkazy, zde si stýská, že je stále bezdětný, nemá syna, dědice, což je víc, než jen osobní neštěstí, bývá známkou Božího odsouzení a zavržení (srov. Lv 20,20-21). Abram je zoufalý a bezradný, vůbec se nechová jako hrdina, ale jako muž, který pochybuje a není schopen převzít Boží zaslíbení. Hospodin však na to jasně odpovídá:

Ten tvým dědicem nebude. Tvým dědicem bude ten, který vzejde z tvého lůna. Vyvedl ho ven a pravil: Pohleď na nebe a sečti hvězdy, dokážeš-li je spočítat. A dodal: Tak tomu bude s tvým potomstvem. (Gn 15,4-5)

Podle rabínů Abram hledí na hvězdy a čte v nich svůj osud, vidí v nich, že nebude mít syna. Hospodin mu říká, aby toto myšlení (astrologické vidění) opustil. Dále pokračuje, že jako Abram syna mít nebude, ale jako Abraham ano. Stejně tak Sáráj neporodí, kdežto Sára ano. Hospodin je pojmenuje jinými jmény a ta změna jejich osud. Vidíme, že symbolika, síla a vliv jména nějakým způsobem působí na svého nositele. Je tím řečeno, že osud se jim může změnit, změnou jména, tj. identity.⁷⁹

Text pokračuje: „Abram Hospodinovi uvěřil a on mu to připočetl jako spravedlnost“ (Gn 15,6). „Spravedlnost“ zde musíme chápat jako správný vztah

⁷⁵ Jedná se o předjímku večere Páně a NZ vidí v Malkízedeckovi předobraz Krista.

⁷⁶ Abram odevzdává desátky jako vzor pro pozdější Izraele (Lv 27,30-33). Placení desátku knězi bylo uznání jeho právoplatnosti, stejně tak jako i pozhnáním Malkízedeck vyjádřil nadřazenost nad Abramem. Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 351.

⁷⁷ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s. 83-84.

⁷⁸ Z tabulek v Nuzi (na východ od Tigridu, naleziště památek z 15. stol. př. Kr.) je známa právní zvyklost, kdy bezdětní manželé mohli adoptovat kohokoli za syna. Ten se pak o ně měl postarat až do stáří a dopřát jim řádný pohřeb. Tohoto se používalo i v převodu majetku. Eliezera lze pokládat za adoptivního syna Abramova. Srov. ŽÁK, V., *Na počátku. Výklad knihy Genesis*, s. 142.

⁷⁹ Srov. DUBINOVÁ, T., *Ženy v Bibli, ženy dnes*, s. 38.

k Bohu a k Božím záměrům, ne tedy jako osobní vlastnost.⁸⁰ Můžeme říci, že Abramova víra je důvěra v lidsky neuskutečnitelný slib a Bůh mu za tento úkon přiznává zásluhu (srov. Ž 106,31).⁸¹

V Gn 15,18 Hospodin vyjadřuje svou věrnost tím, že zaslibuje zemi Abramovu potomstvu a stvrzuje ji smlouvou s Abramem.⁸²

3. 2 Sáráj a Hagar

Touto kapitolou (Gn 16) se příběh posouvá dále, objevuje se tu nová postava, jejíž jméno je Hagar a je Sárájinou služebnou. Hagar má velmi výraznou roli v celém příběhu Abrama a Sáraje. Doposud se nenaplnilo Hospodinovo zaslíbení. Dítě, které manželé očekávají od Hospodina, stále nepřichází. Jejich trápení je veliké a tak se Sáráj rozhodne jednat.

Sáráj, žena Abramova, mu nerodila. Měla egyptskou otrokyni, která se jmenovala Hagar. Jednou řekla Sáráj Abramovi: „Hle, Hospodin mi nedopřál, abych rodila, vejdi tedy k mé otrokyni, snad budu mít syna z ní.“ Abram Sárájinu radu uposlechl. Vzala tedy Abramova žena Sáráj svou otrokyni, Hagaru egyptskou, deset let po tom, co se Abram usadil v kenaanské zemi, a dala ji svému muži Abramovi za ženu. (Gn 16,1-3)

Kapitola je uvedena slovy: „Sáráj, žena Abramova“⁸³ a znovu se tu opakuje fakt její neplodnosti, který je v Gn 11,30 součástí popisu pokolení Teracha. Tato skutečnost je však v kontrastu zaslíbení potomstva (srov. Gn 15,5) a Sáráj si to velmi dobře uvědomuje a podle toho tedy začne jednat, protože tolik touží dát svému muži dědice, urychluje toto již tak dlouhé čekání.⁸⁴ Další slova jsou věnována otrokyni Hagaře, která byla pravděpodobně součástí služebnictva, které Abram dostal v Egyptě od faraóna a on ji dal své ženě. Důraz na její egyptský původ

---

⁸⁰ Stojí v protikladu představa, že spravedlivým je ten, kdo před Bohem činí kultické úkony, kdežto pouze víra uschopňuje člověka stát se nástrojem Boží vůle. Víra není stav, lidská vlastnost, ale boj, kdy člověk musí neustále riskovat a spoléhat se „jen“ na Boží věrnost. Hospodin pak Abramovi připomíná, že ho vyvedl ze země, připomíná mu tím také to, že On je jeho vykupitelem a to klade za základ smlouvy. Abram to stvrzuje tehdy obvyklým obřadem, kterým je projití mezi rozřatými zvířaty. Srov. STAROŽÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s. 85.

⁸¹ *Jeruzalémská bible*, Geneze, Pracovní vydání, s. 33.

⁸² Srov. ŽÁK, V., *Na počátku. Výklad knihy Genesis*, s. 145.

⁸³ Tento přívlastek „žena Abramova“ znamená identifikaci nositele, zde jde o postavení osoby nebo blíže určuje její vztah k někomu jinému. Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 394.

⁸⁴ Srov. KUBÁČ, V., KUBÁČOVÁ, J., *Znamení smlouvy. Zamyšlení se nad knihou Genesis*, Praha: Blahoslav, 1993, 1. vydání, s. 38.

vyznívá ironicky po tom, co Bůh oznámil Abramovi, že jeho potomstvo bude cizincem v zemi, která mu nebude patřit (srov. Gn 15,13). Pro čtenáře je jasné, že jde o Egypt.⁸⁵ Hagar je ta, která nemá zaslíbení (srov. verš o Egyptu, Gn 12,10) a tím se nám ostřeji ukazuje nedůvěra Sáraje.⁸⁶

Jméno Hagar je semitského (nikoli egyptského) původu, které možná dal Abram poddané ženě, když odešel z Egypta a znamená pravděpodobně „útěk“.⁸⁷ Jméno Hagar je podobné výrazu „cizinec“ a v Gn 15,13 tak na sebe navzájem poukazují.⁸⁸ Další výklad jména Hagar zní podobně, tj. „Ten (který je) hostem“, či jako „Skalnatá“ s odkazem ke Ga 4,25.⁸⁹

Podle rabínů byla Hagar faraónova dcera a farao ji dal Sáraji za služebnou. Stalo se tak poté, co farao viděl, že se kvůli Sáraji dějí zázraky, když u něho žila. Řekl si, že pro jeho dceru bude lepší být služkou u Sáraje, než princeznou u někoho jiného.⁹⁰

Další verš (Gn 16,2) poukazuje na Sárajinu bezdětnost, která ji trápí a má pochopení pro svého muže a tak mu dává svou egyptskou otrokyni Hagar se slovy: „Vejdí tedy k mé otrokyni.“⁹¹ Lze také hovořit o další paralele mezi vztahy Abrama k Elíezerovi a Sáraje k Hagarě. V obou případech se jedná o služebnictvo, které plní zastupující úlohu pro zachování zaslíbeného dědictví. U Eliezera se jedná o majetek a u Hagary jde o potomstvo.⁹² Jde také o jistou podobnost mezi touto situací, kdy Sáraj žádá cosi velmi důležitého od svého muže stejně tak, jako Abram žádal od Sáraj v Egyptě (srov. Gn 12,13).⁹³ Je třeba si uvědomit, že se touto „nabídkou“ nestalo nic zvláštního ani neslušného či mimořádného. Sáraj

---

⁸⁵ Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 395.

⁸⁶ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s. 87.

⁸⁷ Srov. ed. DOUGLAS, J. D., *Nový biblický slovník*, Praha: Návrat domů, 2009, 2. vydání, s. 280.

⁸⁸ Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 395.

⁸⁹ Srov. HELLER, J., *Výkladový slovník biblických jmen*, Praha: Advent-Orion, spol. s r. o., 2003, s. 154.

⁹⁰ Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 395. Z tohoto verše vyplývá, že Hagar patřila Sáraji a je Egyptankou. Egypt není jen „cizina“, ale je to i místo, kde sama Sáraj byla zotročena, kde zjistila, že žena může být prodána pro ochranu životů členů rodu nebo pro jejich zbohatnutí. To vše se děje nezávisle na tom, jaký to má dopad na ženu samotnou. Verš identifikuje Sárajin vztah k Abramovi a Hagarě, jenž je základem pro Sárajin plán. Srov. SCHNEIDER, T. J., *Sarah, Mother of Nations*, s. 47.

⁹¹ Gn 16,2. Podobný přístup je zaznamenán v příběhu Jáкова a jeho žen Ráchel (Gn 30,3) a Leji (Gn 30,9).

⁹² Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 395.

⁹³ Srov. SCHNEIDER, T. J., *Sarah, Mother of Nations*, s. 47.

jedná podle tehdejších zvyklostí,⁹⁴ dává svému muži otrokyni, aby skrze ni měla dědice. Navrhuje, aby si Hagaru vzal za manželku, a až porodí syna, Sáráj ho vychová jako svého adoptivního syna.⁹⁵ Zde se děje něco, co jistě nebylo v Božím plánu, protože žena má být svému muži pomocí a oporou (srov. Gn 2,18), ale ne pokušitelkou. Abram nedbá na zaslíbení, které mu bylo dáno a které se neváže jen na něho, ale i na Sáráj (srov. Gn 12,13-16) a on tomuto pokušení podléhá.⁹⁶ Podle církevních otců, např. Didymos (asi 313-398) si Abram nevybral otrokyni sám, Sárájiným prosbám podléhá jen proto, aby mohl mít děti. To ho ukazuje jako muže bez vášni a Sáráj jako mírnou, bez žárlivosti. Ambrož je podobného názoru, Abram potřeboval potomstvo, proto ji poslechl. Motivem Sárájiní rady pak může být ospravedlnění své neplodnosti.⁹⁷

Jak jsme již uvedli, Abram i Sáráj neučinili nic mimořádného či neslušného v jejich době, ale jejich vina spočívala v něčem jiném. A to v odmítnutí čekat a tak chtít naplnit Boží zaslíbení sami. Podle Brueggemanna Sárájina žádost odhaluje její nedůvěru v Hospodinovo zaslíbení. Tribble uvádí, že Sáráj je privilegovaná, a že Sárájina nabídka dělá z Hagary jednu z prvních žen v Bibli, která byla využita, zneužita a poté odmítnuta.⁹⁸ Verše pokračují:

I vešel k Hagarě a ona otěhotněla. Když viděla, že je těhotná, přestala si své paní vážit. Tu řekla Sáráj Abramovi: „Mé příkoří musíš odčinit. Sama jsem ti dala svoji otrokyni do náruče, ale ona, jakmile uviděla, že je těhotná, přestala si mě vážit. Ať mezi mnou a tebou rozsoudí Hospodin.“ Abram Sáráji odvětil: „Hle, otrokyně je v tvých rukou, nalož s ní, jak uznáš za dobré.“ Od té doby ji Sáráj pokořovala tak, že Hagar od ní uprchla. (Gn 16, 4-6)

Abram udělal to, co od něj Sáráj žádala a stalo se, co vlastně oba chtěli. Hagar otěhotněla. Tím se zvýšila naděje na dědice. Jenže s čím Sáráj nepočítala bylo to,

⁹⁴ Tzv. mezopotámské právo srov. *Jeruzalémská bible*, I. Geneze, Pracovní vydání, s. 35.

⁹⁵ Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 396. V Babylónii se uzavírala manželství také s chrámovými kněžkami, z nichž některé byly vázány slibem bezdětnosti. Tyto pak dávaly svým manželům k získání potomstva své otrokyně. Těmto otrokyním bylo zakázáno, aby se po narození dítěte stavěly na roveň kněžkám. Srov. KUBÁČ, V., KUBÁČOVÁ, J., *Znamení smlouvy. Zamyšlení se nad knihou Genesis*, Praha: Blahoslav, 1993, 1. vydání, s. 38.

⁹⁶ Srov. STAROŽAKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s. 88. Podle Ambrože patriarchové považovali cizoložství za povolené, Mojžíšův zákon ještě nebyl a příběh se odehrál před zjevením evangelia. Abram tím neporušil Zákon. srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 396.

⁹⁷ Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 396-397.

⁹⁸ Srov. SCHNEIDER, T. J., *Sarah, Mother of Nations*, s. 48.

že Hagar toho využije a sama se bude chtít stát matkou zaslíbeného, proto: „si přestala své paní vážit.“⁹⁹ Hagar svým chováním dává své neplodné paní pocítit převahu.¹⁰⁰ Sáraji se její netrpělivost nevyplatila, zažívá chvíle ponížení¹⁰¹ a tak se obrací na svého muže, aby jí zjednal vážnost, kterou ztratila se slovy: „Mé příkoří musíš odčinit.“ Tím, že dala svou otrokyni manželovi, ztratila nad ní podle tehdejšího práva moc. I když ji měla její otrokyně poslouchat i nadále, přece jen již měla výsadnější postavení a konečná pravomoc nad ní připadla muži. Sáráj si proto svou záležitost nevyřizuje přímo s Hagarou, ale obrací se na Abrama.¹⁰² Svým jednáním mu připomíná zásluhu, na které se podílela. Jak jinak by získal zaslíbeného dědice? Domáhá se svého práva, vždyť syn otrokyně je přece synem paní.¹⁰³ Sáráj Abramovi vyčítá to, co se děje, viní ho, že on sám nijak nezasahuje a vlastně i z toho, že ji poslechl. Je zajímavé, že se takovým způsobem odvažuje mluvit k svému pánu, můžeme proto předpokládat její sebevědomí.¹⁰⁴

Abram se nakonec rozhoduje ve prospěch Sáraje a Hagara ztrácí své čestné postavení. Sáráj nabyté převahy využívá a Hagaru pokořuje. Marně se však snaží, aby Hagara byla vůči ní pokorná, když i samotné Sáraji chybí poslušná pokora před Hospodinem. Hagar situaci řeší útekem.¹⁰⁵

Hagar při útěku směrem k Egyptu, potkává Hospodinova posla, který ji oslovuje jménem, tzn., že ji zná. Ptá se jí:¹⁰⁶ „Hagaro, otrokyně Sáraje, odkud jsi přišla a kam jdeš?“ tedy na její minulost a budoucnost (srov. Gn 16,8a). Hagar odpovídá: „Prchám od své paní Sáraje“: Zná svoji minulost, ale už ne budoucnost

---

⁹⁹ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s. 88.

¹⁰⁰ Srov. SCHERER, A., *Ženy v bibli*, s. 100.

¹⁰¹ Ponížení, pohrdání, které Hagar své paní dávala najevo, se Sáraje velmi citelně dotýkalo, protože se jedná o osobní, intimní záležitost. Urážet svého pána, předka či matku, si podle Ex 21,17 zasluhuje zemřít, Sáráj je matkou rodu. V Gn 12,3 každý, kdo zlořečí Abramovi, potažmo Sáraji, bude proklet. Srov. SCHNEIDER, T. J., *Sarah, Mother of Nations*, s. 49-50.

¹⁰² Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s. 88.

¹⁰³ Srov. tamtéž, s. 88.

¹⁰⁴ Srov. SCHERER, A., *Ženy v Bibli*, Řím: Křesťanská akademie, 1973, s. 100.

¹⁰⁵ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s. 88. Podle pradávného blízkovýchodního práva (zákona) utéct od svého pána je pro otroka trestným činem, stejně tak i pro toho, kdo by mu poskytl úkryt. Srov. SCHNEIDER, T. J., *Sarah, Mother of Nations*, s. 54.

¹⁰⁶ Hospodinův posel začíná rozhovor otázkou, můžeme to vyložit jako příležitost člověku promluvit, jak jinak bychom si mohli dovolit s Bohem hovořit. Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s. 89.

(srov. Gn 16,8b). Posel jí posílá zpět tam, kde zažila pokoření a zároveň jí dává zaslíbení, kterým se mění její osud. „Hle, jsi těhotná, porodíš syna a dáš mu jméno Izmael (to je Slyší Bůh), neboť Hospodin tě ve tvém pokoření slyšel.“ (Gn 16,11): Z vyhnankyně a otrokyně bude matka velkého národa. Hospodin jejímu utrpení tímto zaslíbením dává nový smysl. Syn však bude nezkrotný (srov. Gn 16,12), a to pro Hagar znamená, že nebude zakoušet stejné pokořování jako ona.¹⁰⁷ Hagar posla nazývá Hospodinem, „Bohem vševidoucím“ pro to, co jí učinil (srov. Gn 16,13).¹⁰⁸ Uposlechla, vrátila se a „Porodila Abramovi syna. Abram nazval svého syna, kterého Hagar porodila, Izmael.“ (Gn 16,15): Abram přijal syna za svého, jméno Izmael má v sobě příchut' naděje a viděl v něm zaslíbeného syna.¹⁰⁹ „Abramovi bylo osmdesát šest let, když mu Hagar porodila Izmaela.“ (Gn 16,16)

V posledních verších, kterými se Gn 16 uzavírá, je vidět, že původní Sárájin záměr (ve v.2) být matkou Abramova syna se nesplnil, ale naopak, naplnil se v Hagaře (v.15-16) a je zde dokonce třikrát zmíněn.

Apoštol Pavel v listu Ga 4,22-31 použil alegorický obraz vztahu Hagary a Sáráje k vysvětlení vztahu Starého a Nového zákona. Vysvětluje otroctví a svobodu ve vztahu k Bohu a k Zákonu a k objasnění použil vztah otrokyně Harag k její paní Sáráji. Jejich dva potomky identifikuje jako dvě smlouvy: Hagar otrokyně, rodí pro otroctví, reprezentovanému sinajskou smlouvou, a je vrcholem Sinaj. Naopak Sára svobodná, je Jeruzalémem a matkou těch, kdo následují Krista. Její děti, jsou děti příslibu. Podle tohoto obrazu objasnil pojem křesťanské svobody. Křesťan si má být vědom své svobody před Bohem. Izmael je obrazem poutníka, nomáda, který je neustále na cestě, čímž rozumíme jak cestu, tak i život.¹¹⁰

---

¹⁰⁷ Muslimští Arabové považují Izmaela za svého praotce. „Nezkrotný“ označuje druh divokého osla žijícího ve stepi. Srov. tamtéž, s. 89. Jedná se o charakteristiku nomáda, který mimo vůdce rodu nemá nad sebou autoritu, je lstivý (srov. Oz 8,9; Jer 14,6). Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 400.

¹⁰⁸ A to proto, že Bůh vidí její bídu, dává se jí poznat a ona ho pak nazývá jménem jako jediný člověk v Písmu, protože směla pohlédnout za tím, který ji vidí, a přece zůstala naživu. Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s. 89 - 90.

¹⁰⁹ Srov. tamtéž, s. 90.

¹¹⁰ Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 402., Srov. tamtéž, s. 456.

4 „Její jméno bude Sára.“ (Gn 17,1-18,15)

Gn 17 pojednává o obnově smlouvy Hospodina s Abramem a následně o změně jmen jak jeho, tak i Sárčina. Dočítáme se i o nařízení obřízky jako znamení smlouvy a o zaslíbení syna. V poslední podkapitole Abram Hospodinem pojmenovaný Abraham a již ne Sárčina, ale Sára hostí tři muže, kteří jim zvěstují narození syna.

4.1 Obnova smlouvy

Když bylo Abramovi devětadevadesát let, ukázal se mu Hospodin a řekl: „Já jsem Bůh všemohoucí, chod' stále přede mnou, buď bezúhonný! Mezi sebe a tebe kladu svou smlouvu; převelice tě rozmnožím.“ Tu padl Abram na tvář a Bůh k němu mluvil: „Já jsem! A toto je má smlouva s tebou: Staneš se praotcem hlučícího davu pronárodů. Nebudeš se už nazývat Abram; tvé jméno bude Abraham. Určil jsem tě za otce hlučícího davu pronárodů. Převelice tě rozplodím a učiním z tebe pronárody, i králové z tebe vzejdou. Smlouvu mezi sebou a tebou i tvým potomstvem ve všech pokoleních činím totiž smlouvou věčnou, že budu Bohem tobě i tvému potomstvu.“ (Gn 17,1-7)

„Když bylo Abramovi devětadevadesát let“: Verš přímo navazuje na údaj v Gn 16,16, kde Abramovi bylo 86 let, když se mu narodil syn Izmael. Udání věku může naznačovat mimořádnou událost, s tím jsme se setkali již v Gn 12,4 při vyjití z Cháranu.¹¹¹ Bůh se Abramovi zjevuje znovu po narození Izmaela, kterému je již 13 let. Můžeme tento dlouhý čas považovat za zkoušku spravedlivého člověka, který se během těchto let očistil jako zlato v peci (srov. Mdr 3,6) a jeho ctnost je zjevná.¹¹² V tomto věku je již Abramovo tělo neplodné (srov. Ř 4,19), takže podle lidské přirozenosti nemá naději na budoucnost. Právě do této situace zasahuje Bůh, zjevuje se jako „Bůh všemohoucí“, aby splnil svůj slib a dokázal svoji moc. „Chod' stále přede mnou, buď bezúhonný!“: Podle tohoto příkazu má Abram chodit před Hospodinem, před Boží tváří, což je vyjádřením vztahu pána

¹¹¹ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s. 90.

¹¹² Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 407.

a služebníka či může znamenat loajálnost ke králi.¹¹³ Být bezúhonný znamená být „ucelený, kompletní“ ve smyslu úplného zaměření se na Boha (srov. Dt 6,5; 18,13). Tento příkaz tedy vyjadřuje dokonalou oddanost Bohu.¹¹⁴ K příkazu patří zaslíbení: „Mezi sebe a tebe kladu svou smlouvu; převelice tě rozmnožím“, smlouva bude mít tři části, podle toho, na koho se daný text vztahuje: 1. Já „co se týká mě (Boha)“, který dává příslib potomstva a země (v. 4-8), 2. Ty „co se týká tebe (Abrama)“, který má vykonat příkaz obřízky jako znamení smlouvy (v. 9-14), 3. Sáráj, tvoje žena, „co se týká Sáráje, tvé ženy“, které je dán příslib plodnosti (v. 15-16).¹¹⁵ Již počtvrté Hospodin Abramovi zaručuje platnost zaslíbení (srov. Gn 12,2-3; 13,15-16; 15,18), protože to člověk potřebuje, jen kvůli člověku Bůh stále znovu obnovuje svou smlouvu.¹¹⁶

„Tu padl Abram na tvář“: Padnout na tvář je výrazem vysoké pocty a také sebepokoření. Abram tímto gestem vyznává, že je prach země, Hospodin ho ale pozvedá a zaslubuje mu, že se z něho učiní „otce národů“.¹¹⁷

Já jsem! A toto je má smlouva s tebou: Staneš se praotcem hlučícího davu pronárodů. (Gn 17,4)

Koho Hospodin myslí, když mluví o davu pronárodů? V dalších kapitolách (Gn 25 a 36) můžeme najít konkrétní národy, potomky Abrahama, ale může se také jednat o širší, duchovní otcovství, jak to vnímá apoštol Pavel (srov. Ř 4,16-17; Ga 3,15-19).¹¹⁸

4. 2 Změna Abramova jména

Pro úplnost a návaznost textu budeme hovořit o změně jména z Abrama na Abrahama a poté uvedeme změnu jména Sáráje na Sárú.

---

¹¹³ Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 407. Můžeme vidět rozdíl oproti Gn 5,22.24 a Gn 6,9, kde Henoch a Noe chodívali „s Bohem“ a ne před Bohem, což spíše ukazuje na vztah přátelství. Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s. 90.

¹¹⁴ Viz ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 407-408.

¹¹⁵ Viz tamtéž, s. 408.

¹¹⁶ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s. 91.

¹¹⁷ Srov. tamtéž, s. 91.

¹¹⁸ Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 408.

Nejdříve se však podívejme, co v Bibli znamená jméno jako takové. Jméno může vyjadřovat budoucí činnost nebo posláni svého nositele (srov. Gn 27,36) nebo okolnosti narození (srov. Gn 35,18). Jméno je totožné s jeho nositelem a ten, kdo má v moci jméno, má v moci osobu (srov. Gn 32,29; Sd 13,18).¹¹⁹ Jméno ve starozákonní době znamenalo víc než jen pojmenování, bylo součástí duše. Tělem, kterým se duše projevovala. Ve jménu bylo kus podstaty člověka.¹²⁰ Je nejhlubším základem bytosti, proto je stvoření dovršeno, až když tvor dostane jméno.¹²¹

Nebudeš se už nazývat Abram; tvé jméno bude Abraham. Určil jsem tě za otce hlučícího davu pronárodů. (Gn 17,5)

Podíváme-li se blíže na změnu jména v Bibli, dovídáme se, že je zároveň znamením změny osobnosti a je-li jméno člověka změněno samotným Bohem, je to sám Bůh, kdo bere jeho život do svých rukou.¹²² Se změnou jména se člověku dostává nová moc, nové požehnání (srov. Gn 17,5; 32,28; 41,45)¹²³, změna jména také souvisí s tím, kdy se jedna kapitola života skončila a začíná nová.¹²⁴ Změna jména z Abram na Abraham nositeli připomíná Boží slib, o kterém není pochyb, a také to, k čemu si Bůh Abrama určil a k čemu ho chce zmocnit.¹²⁵

Jméno Abram etymologicky znamená „Otec je vyvýšený“, Abraham pak „Otec množství“. Přejmenování na Abrahama znamená změnu významu jména. Ve jménu Abram se otec vztahuje k některému bohu, kdežto Abraham se vztahuje k samotnému nositeli jména. Jde tedy o odklon od mýtických zpodobnění, o demytizaci jména Abram.¹²⁶ Ale nejen to, Hospodin zároveň slibuje početné potomstvo, tedy z „bezdětného“ Abrama se stane Abraham, „otec mnohých“ a

¹¹⁹ Srov. CAZELLES, H., „Jméno“ in *Slovník biblické teologie*, ed. Léon-Dufour, X., Praha: Academia, 2003, s. 162.

¹²⁰ Srov. NOVOTNÝ, A., *Biblický slovník*, Díl 1. A – R, Praha: Kalich, 1956, s. 299.

¹²¹ Srov. ed. ALLMEN von, J. J., *Biblický slovník*, s. 96.

¹²² Srov. CAZELLES, H., „Jméno“ in *Slovník biblické teologie*, ed. Léon-Dufour, X., s. 163.

¹²³ Ale i ztrátu moci (2Kr 23,34; 24,17), i rodokmeny v SZ obsahují jména a jsou důležitá (1S 1,1; 9,1), která mají jmény vystihnout podstatu člověka, která přechází z předků na potomky. Člověk může zemřít, ale jeho podstata zůstává v jeho jménu (Iz 66,22) Srov. NOVOTNÝ, A., *Biblický slovník*, Díl 1. A – R, s. 299.

¹²⁴ Srov. ed. DOUGLAS, J., J., *Nový biblický slovník*, Praha: Návrat domů, 2009, s. 441.

¹²⁵ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s. 91.

¹²⁶ Srov. HELLER, J., *Výkladový slovník biblických jmen*, s. 31-32.

z tohoto potomstva vzejdou i králové. Dále slibuje zachování věčné smlouvy ve všech pokoleních (srov. Gn 17,6-7). Tuto smlouvu můžeme považovat za pokračování starší smlouvy s Noem (srov. Gn 9,9), která je formulovaná velmi podobně.¹²⁷ Další část smlouvy se týká jejího znamení, kterým je obřízka platná pro každého mužského pohlaví, a vykonaná osmého dne po narození.¹²⁸ Nedodržení tohoto příkazu pak znamená porušení smlouvy a vyloučení ze společenství lidu, ale i duchovní vyloučení.¹²⁹ Toto vyloučení znamená „klatbu“, tedy zkázu a patří k nejtěžším trestům ve Starém zákoně. Obřízka se pak stává viditelným znamením neviditelné milosti vyvolení.¹³⁰

4.3 Změna Sárarina jména

Bůh také Abrahamovi řekl: „Svou ženu nebudeš už nazývat Sárar, její jméno bude Sára (*to je Kněžna*). (Gn 17,15)

Samo Písmo překládá jméno Sára jako „Kněžna“ nebo „Princezna“¹³¹ (např. i Sd 5,29; Iz 49,23). Další výklady uvádějí, že původně byla Sára (Sárar) kněžnou jen nad rodem Abramovým, který se k ní vztahoval, tj. „Má kněžno!“ Pak se z ní jménem Sára stává kněžna všech národů, jako se stává Abraham „Otcem množství“.¹³²

¹²⁷ Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 410.

¹²⁸ Podle Jer 9,24-25 byli obřezaní i Egypťané, Edómci, Amonité, Moábci, tzn., že obřízka byla běžnou praxí i u pohanských národů. Rabíni od přikázání obřízky odvozují závislost požehnání potomstva i vlastnictví země. Symbolika příkazu obřízky v Bibli znamená také odstranění „překážky“ (srov. Lv 26,41; Jer 9,25; Ez 44,7). Obřízka tak napomáhá Židům vrátit se do duchovního stavu, v jakém byl Adam před hříchem. Adam se podle výkladu rabínských učenců narodil obřezaný a hříchem se mu kůže prodloužila jako symbol „překážky“ mezi ním a svatostí. Srov. tamtéž, s. 410. Osmý den koresponduje s právním ustanovením v Lv 12,3 a praktikovala se i v Novém zákoně (srov. Lk 1,59; 2,21; Fp 3,5) a symbolicky odpovídá prvnímu dni po ukončení sedmidenního cyklu stvoření. Podle církevních otců se osmý den vztahoval k Ježíšovu zmrtvýchvstání (např. Cyril Alexandrijský, Ambrož). Srov. tamtéž, s. 411.

¹²⁹ Gn 17,14; Lv 7,20. Podle rabínů vyloučení znamená též ztrátu podílu duše na světě, který přijde, nebo bezdětnost a předčasnou smrt. Srov. tamtéž, s. 411.

¹³⁰ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s. 92.

¹³¹ Viz s. 12 a výklad k jménu Jiska. Další výklady uvádějí možné asociace, kdy je ve jménu Sára možno zaslechnout kořen slova „hádat se, bojovat, vést spor“, tj. „Hádá se“, což může znamenat i charakter nositelky odvozený od sporů s Hagar. Srov. HELLER, J., *Výkladový slovník biblických jmen*, s. 435. Z lingvistického hlediska je Sárar starší forma jména Sára a základním významem je „princezna“. Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 411.

¹³² Srov. HELLER, J., *Výkladový slovník biblických jmen*, s. 435.

Je zajímavé, že u Sáry a její změny jména je tomu jinak než u jejího manžela. Změna není přímo spojená s vysvětlením okolností, na které se vztahuje.¹³³ Ale i přesto můžeme říci, že vypovídá něco o Sárari samotné, co je důležité pro ni samotnou, a ne jen to, že je manželkou Abrahama. Další zajímavostí je, že Hospodin při změně jejího jména nemluví přímo k ní, ale použije k tomu právě Abrahama. Jakoby tím chtěl Abrahamovi sdělit, že ji až dosud nenazýval jejím „pravým“ jménem, a tím neporozuměl její důležitosti, kterou jí dává sám Bůh. Nic nového se vlastně nestalo, ale definitivně tím říká: „její jméno bude Sára.“¹³⁴

Beda Ctihodný (asi 672-735) poukazuje na možnou příčinu změny jména v tom, že díky ní je Sára spojena s velkou vírou a Abraham měl pochopit, že právě ona je „prvorodičkou“ všech žen správné víry.¹³⁵

Také rabíni pokládají tuto změnu i ve vztahu ke smlouvě a zaslíbení, které byly dány Abrahamovi. Do teď šlo o smlouvu výlučně s Abrahamem, nyní se i Sára stává rovnocenným partnerem zaslíbení. Je princeznou všech národů. Sárar byla neplodná, ale Sára porodí, i navzdory věku, kdy to normálně není možné. Podobně i další ženy rodu budou neplodné, ale díky modlitbě a Božímu zásahu budou mít děti a rod bude pokračovat.¹³⁶

Vše v Gn 17 naznačuje, že Izmael bude mít práva prvorozeného a ani tento verš, který je o Sáře, nevyvolává dojem, že by se na tom mělo něco změnit. Vše se mění až s dalším veršem:

Požehnám ji a dám ti také z ní syna; požehnám ji a stane se matkou pro národy a vzejdou z ní králové národů.“ (Gn 17,16)

Tento verš objasňuje, jak Sárino jméno souvisí s jejím posláním. Je matkou králů, takže i ona sama je královnou.¹³⁷ Hospodin jí žehná podobně, jako požehnal jejímu choti. Dokonce dvakrát prohlašuje toto požehnání, takže její mateřství se stává stejně důležitým jako Abrahamovo otcovství.¹³⁸ On bude otcem a ona matkou lidu (srov. Iz 51,2), a to požehnáním (srov. L 1,7). Stejnou cestou se narodí

¹³³ Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 411.

¹³⁴ Srov. SCHNEIDER, T. J., *Sarah, Mother of Nations*, s. 57-58.

¹³⁵ Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 412.

¹³⁶ Srov. tamtéž, s. 412.

¹³⁷ Srov. tamtéž, s. 412.

¹³⁸ Srov. SCHNEIDER, T. J., *Sarah, Mother of Nations*, s. 58.

také synové zaslíbení (srov. Ř 9,8; Ga 4,28), synové Království (srov. Mt 13,38).¹³⁹

4. 4 Zaslíbený syn

Tu padl Abraham na tvář, usmál se a v duchu si řekl: „Což se může narodit *syn* stoletému? Cožpak bude Sára rodit v devadesáti?“ Proto Abraham Bohu řekl: „Kéž by Izmael žil v tvé blízkosti!“ Bůh však pravil: „A přece ti tvá žena Sára porodí syna a nazveš ho Izák (*to je Smíšek*). Svou smlouvu s ním ustavím pro jeho potomstvo jako smlouvu věčnou. A pokud jde o Izmaela, vyslyšel jsem tě: Hle, požehnám mu a rozplodím a rozmnožím ho převelice; zplodí dvanáct knížat a učiním z něho veliký národ. Ale svoji smlouvu ustavím s Izákem, kterého ti porodí Sára příštího roku v tomto čase.“ Bůh skončil rozmluvu s Abrahamem a vystoupil od něho. (Gn 17,17-22)

Ve slovech „Abraham padl na tvář, usmál se“ jde o projev úcty (srov. v. 3) a smíchu zároveň, který může znamenat zmatený postoj Abrahama k tomu, co je mu prorokováno.¹⁴⁰ Jako jakési rozpaky, kdy člověk neví, co si má myslet. Někteří vykladači textu chápou Abrahamův „úsměv“ jako nejen pochybování, ale zároveň i jako nedůvěru.¹⁴¹ Podle Efréma (asi 306 - 373) Abrahamův smích při oznámení syna neznamena nevíru v Pánovo slovo, ale spíše se jedná o úžas před tím, co Bůh říká. Podobně Cyril Alexandrijský (asi 370 - 444) vysvětluje Abrahamův úsměv jako jeho radost. Radoval se, protože uvěřil. Smát se, se v Bibli často používá namísto „radovat se“ (srov. Lk 6,21.25). Také Ambrož (asi 337 - 397) je podobného názoru. Tvrdí, že v době zaslíbení syna nebyl Abraham ještě obřezán, a tak můžeme věřit, že je nejen otcem Židů, ale především otcem všech věřících. V Sáře pak vidí obraz Církve a ne synagogy.¹⁴² Také v Písmu můžeme nalézt výklad smíchu jako radosti (srov. Ř 4,18; Žd 11,11), apoštol Pavel zde

---

¹³⁹ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s. 93.

¹⁴⁰ Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 412.

¹⁴¹ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s. 93.

¹⁴² Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 412.

zhodnocuje celý postoj Abrahama a Sary. Vzápětí Abraham opravdu zapochybuje, má Izmaela a v něm vidí naplnění Božího slibu, proto se za něj přimlouvá.¹⁴³

Hospodin na Abrahamovu nejistotu reaguje jednoznačně, dokonce mu přikazuje dát synu jméno. Z textu je zřejmé, že Abrahamův smích a „smál se“ je spojeno s jménem jeho budoucího potomka, který má mít jméno „Smíšek“ a tím bude připomínat smích rodičů. Hospodin znovu Abrahamovi říká, že jeho požehnání a potomstvo bude mít skrze Sárův slovy: „A přece ti tvá žena Sára porodí syna a nazveš ho Izák (*to je Smíšek*)“ (srov. Gn 17,17.19; 18,12.15). Potvrzuje tím svůj předešlý slib (srov. Gn 17,16), požehnání. Jen v něm Hospodin chce upevnit požehnání a v nikom jiném. „A pokud jde o Izmaela, vyslyšel jsem tě“: při jméně Izmael jde také o slovní hříčku, jméno Izmael se dá přeložit jako „to je slyší Bůh“ (srov. Gn 16,11). Narážíme tu na skutečnost, že Bůh Abrahama „vyslyšel“ (srov. Gn 16,11, kde Hospodin vyslyšel Hagar).¹⁴⁴ Hospodin Izmaela nijak nevyděluje (srov. Gn 16,11-12), ale má s ním jiné plány: „Zplodí dvanáct knížat a učiním z něho veliký národ“ (v. 20). Dvanáct knížat v čele dvanácti kmenů, které vzejdou z Izmaela (srov. Gn 25,12-18). V tomto je požehnání stejné s Izraelem, který je také z dvanácti kmenů. Avšak „knížata“ jsou tu v určitém opaku k příslibu „králů“, kteří vzejdou ze Sary.¹⁴⁵

„Kterého ti porodí Sára příštího roku v tomto čase“ (v. 21): Tedy nejen smlouvou, ale i tímto ohlášením data narození syna, Bůh Abrahama ujišťuje o svém zaslíbení. Víra žije ze zaslíbení do budoucnosti, která je mu konkrétně řečena a to je milost žijící v očekávání (srov. L 2,25-32).¹⁴⁶ Dříve než stačí Abraham cokoli říct, namítat, Hospodin „vystoupil od něho.“

---

¹⁴³ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s. 93. Podle rabínů Abrahamova prosba za Izmaela může znamenat malou sebedůvěru, cítí se nehodný mít za odměnu syna, vždyť by stačilo, kdyby Izmael žil před Bohem spravedlivě. Možná měl Abraham strach, že narození pravého dědice bude znamenat Izmaelovu smrt a prosí to tak za život. Nebo Abraham věděl, že Izmael je nehodný být dědicem, ale miloval ho a toužil, aby převzal jeho poslání. Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 412.

¹⁴⁴ Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 413.

¹⁴⁵ Podle rabínů se slovo „knížata“ může přeložit jako „oblaky“, a to naznačuje, že Izmaelovo potomstvo se rozplyne jako pára. Srov. tamtéž, s. 413.

¹⁴⁶ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s. 93-94.

Abraham tedy vzal svého syna Izmaela a všechny zrozené ve svém domě i všechny koupené za stříbro, všechnu čeleď mužského pohlaví, a obřezal jejich neobřezané tělo hned toho dne, kdy k němu Bůh promluvil. Abrahamovi bylo devětadevadesát let, když jeho neobřezané tělo bylo obřezáno. Jeho synu Izmaelovi bylo třináct let, když bylo jeho neobřezané tělo obřezáno. (Gn 17,23-25)

Znamení smlouvy, tedy obřízku, Abraham vykonal přesně tak, jak mu to Hospodin přikázal a „hned toho dne, kdy k němu Bůh promluvil“ (v. 23). Což ukazuje na Abrahamovu naprostou poslušnost vůči Hospodinu. Je zajímavé, že text uvádí věk jak otce, tak i syna (v. 24-25). Důvodem může být, že znamení Boží smlouvy na těle pro ně bylo jedinečným mezníkem života.¹⁴⁷ Jmenování Izmaela, jako svého syna a obřezaného jako prvního značí věrnost smlouvě s Hospodinem, avšak Abraham tím povyšuje svůj vztah s ním v očích nejen služebnictva, ale i Sáry.¹⁴⁸ Z textu není patrné, zda Abraham o svém rozhovoru s Bohem, že bude mít syna, s kterým Bůh ustanoví smlouvu věčnou, někoho, včetně Sáry, seznámil.

4. 5 Hosté

V úvodu Gn 18 se znovu setkáváme se zjevením Hospodina Abrahamovi. Ukázal se mu v podobě tří poslů, mužů, při božišti Mamre,¹⁴⁹ u Chebrónu, kde Abraham již dříve postavil oltář (srov. Gn 13,18). Navštěvuje ho v době, v okamžiku, kdy to nejméně čeká, ale i přesto je Abraham velmi pohostinný. Nabízí vodu k umytí nohou, jako projev pohostinnosti, úcty až pokory,¹⁵⁰ nabízí místo pod stromem.¹⁵¹ Dále nabízí chléb, koláče a tele jako při posvátném hodu (srov. Sd

---

¹⁴⁷ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s. 94.

¹⁴⁸ Srov. SCHNEIDER, T. J., *Sarah, Mother of Nations*, s. 60.

¹⁴⁹ Církevní otcové (Cezarius z Arles, asi 470-542, Origenes, asi 185-254) vysvětlují Mamre jako vidění nebo rozlišování. Vidění a rozlišování se Pánovi líbili. Abraham se Bohu líbil pro svůj důvtip, bystrost a vidění. Byl čistého srdce a tak mohl rozpoznat tajemství Trojice, Třech a jednoho (srov. Mt 5,8). Tři míry mouky – Otec, Syn a Duch Svatý, Sára představuje symbol Církve, a tři míry mouky pak zobrazují víru, naději a lásku. V nich je všechno ovoce Církve, a kdo je vlastní, může přijmout Trojici na hostině ve svém srdci. Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 428.

¹⁵⁰ Podobné gesto najdeme i u L 7,38.44, kde žena omývá Ježíšovy nohy.

¹⁵¹ Strom (myšleno dub) od slova „učitel“, jde o „strom, který zprostředkovává výroky božstva, jeho učení“. Můžeme najít zmínky zřejmě o tom stejném stromu (Joz 24,26, ale i v Sd 9,37 kde se hovoří o věštickém stromu). Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 329-330.

6,11.19-20). Ale kdo jsou tito muži?¹⁵² Ve v. 10.13.15 mluví všichni tři v jednotném čísle, jako by mluvil sám Hospodin, ale ve v. 18,22 a 19,1 se zdá, že jen jeden z nich je Hospodin. Počet tří udává svědeckou věrohodnost (srov. Dt 19,15; 1J 5,7).¹⁵³ Proč ten spěch a tolik jídla jen pro tři lidi? Zdá se, že Abraham v hostech poznává Boží posly a všechno, i sebe, jim dává. Chce jim dát to nejlepší, co má, proto dává víc, než je třeba a dává ochotně a s radostí.¹⁵⁴ Po jídle se ho otázali:

„Kde je tvá žena Sára?“ Odpověděl: „Tady ve stanu.“ I řekl *jeden z nich*: „Po obvyklé době se k tobě určitě vrátím, a hle, tvá žena bude mít syna.“ Sára naslouchala za ním ve dveřích stanu. Abraham i Sára byli staří, sešli věkem, a Sáře již ustal běh ženský. Zasmála se v duchu a řekla si: „Když už jsem tak sešlá, má se mi dostat takové rozkoše?“ I můj pán je stařec.“ Tu Hospodin Abrahamovi řekl: „Pročpak se Sára směje a říká: ‘Což mohu opravdu родit, když už jsem tak stará?’ Je to snad pro Hospodina nějaký div? V jistém čase, po obvyklé době, se k tobě vrátím a Sára bude mít syna.“ Sára však zapírala: „Nesmála jsem se“, protože se bála. On však řekl: „Ale ano, smála ses.“ (Gn 18,9-15)

Anděl slovy: „Kde je tvá žena Sára?“: jako by nevěděl, kde Sára je, ale on to ví, jen tím chce zdůraznit její skromnost. Má jí oznámit poselství a tak chce mít jistotu, že ho Sára slyší. Posel Abrahama ujišťuje: „Po obvyklé době se k tobě určitě vrátím, a hle, tvá žena bude mít syna“, to znamená, že se vrátí příštího roku (srov. Gn 17,21). „Sára naslouchala za ním ve dveřích stanu.“: Podle Origena (asi 185-254) to znamená, že stála za Abrahamem, aby se ukázalo, že muž jde před svou ženou k Bohu a ona ho následuje.¹⁵⁵ Někteří se také ptají: „Kde jsou slíbené chleby, na které Sára zadělala?“ Vysvětlením je, že když už stála u vchodu do stanu, slyšela výrok Hospodinův: „Tvá žena bude mít syna“ a vrátil se jí „běh ženský“, ona se stala „nečistou“ a musela zůstat ve stanu.¹⁵⁶

¹⁵² Podle rabínů tito tři muži byli andělé s lidským vzezřením. Bůh posílá tři, protože anděl představuje nějaký úkol, který Bůh chce uskutečnit. Vůči Sáře a Abrahamovi šlo o trojí poslání a jeden anděl (podle Midraše) nevykonává dva úkoly. Michael zvěstoval narození Izáka (Gn 18,14), Gabriel rozvrátil Sodomu (Gn 19,25) a Rafael uzdravil Abrahama a zachránil Lota (uzdravil z bolesti v čase třech dnů po obřízce, kdy je bolest největší a člověk je nejslabší). Bůh mu tím prokázal úctu za splnění přikázání a potvrdil jeho statut „otce národů“. Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 427-428.

¹⁵³ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s. 94.

¹⁵⁴ Srov. tamtéž, s. 95.

¹⁵⁵ Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 431.

¹⁵⁶ Srov. SIDON, K., *Návrat Abrahamův*, s. 23.

„Sára i Abraham byli staří“: Text neříká přesný věk, ale z dřívějšího textu můžeme zjistit, že Abrahamovi bylo kolem devadesáti devíti let a Sáře kolem devadesáti let věku (srov. Gn 17,17). Je jasné, že za normálních okolností přece nemůže počít dítě, proto se Sára „zasmála v duchu“. Její „smích“ připomíná „smích Abrahama“ (srov. Gn 17,17) a je spíše smíchem nevíry, než smíchem radosti. Což nám připomíná souvislost se jménem jejich budoucího syna Izáka.¹⁵⁷ Hospodinova trpělivost je veliká, znovu opakuje, co již bylo řečeno a i přesto, že mu Sára zalže „nesmála jsem se“, nijak ji netrestá. Sára zapírala jen proto, protože se bála. Rozhovor zakončuje tím, že jí říká: „Ale ano, smála ses“: Tím ji usvědčuje ze lži a připomíná jí, že vidí do lidského srdce a ví, co se v něm děje.¹⁵⁸ Sára cítí, že se bojí, a přitom nerozumí svému niternému smíchu. Bůh se však na Sáru dívá z jejího nitra a slyší její smích, smích Izákův. To, že se teď bojí, může být tím, že nerozumí svému smíchu, ale ten smích je zde a jednou se bude smát, aniž by se bála.¹⁵⁹

---

¹⁵⁷ Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 431.

¹⁵⁸ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s. 95.

¹⁵⁹ Srov. SIDON, K., *Návrat Abrahamův*, s. 58.

5 „Na tomto místě není bázeň Boží.“ (Gn 18,16-20,18)

Gn 18 pokračuje odchodem hostů směřujících k Sodomě, tam však přijdou jen dva (srov. Gn 19,1), jakoby třetí zůstal u Abrahama. Hospodin pak mluví sám k sobě o vztahu k němu:

Důvěrně jsem se s ním sblížil, aby přikazoval svým synům a všem, kteří přijdou po něm: ‘Dbejte na Hospodinovu cestu a jedněte podle spravedlnosti a práva, ať Hospodin Abrahamovi splní, co mu přislíbil.’ (Gn 18,19)

Mají-li být Abraham i se Sárrou počátkem velikého lidu, musí k Hospodinu chovat důvěru a být otevření. Člověk může Boha poznat jen tehdy, když je napřed poznán Bohem.¹⁶⁰

Další text Gn 18 a následně i Gn 19 není tolik o Sáře jako spíše o druhém důvodu sestoupení Hospodina, čímž je soud nad Sodomou (Gn 18,21) z důvodu zvrácenosti místních obyvatel. Poté Abrahamova přimluva v Gn 18,23-32 za záchranu Lota a jeho rodiny, kteří v tom městě žili. Gn 19 pak pokračuje osudem Lotovy rodiny a končí zajištěním budoucnosti Lota, kdy jeho dcery s ním zplodí Moába a Amóna.¹⁶¹

5.1 Abímelek a Sára

Gn 20 začíná odchodem Abrahama z božiště Mamre (srov. Gn 18,1) a usazením se „mezi Kádešem a Šúrem. Dnešní název Kádeš-barnea leží na okraji edómského území, nedaleko od Šúru na cestě, která vede do Egypta. Před hladem odešel Abraham do Egypta (srov. Gn 12,10), po zkáze Sodomy (Gn 19,27-29) opět jde

---

¹⁶⁰ „Poznat“, tj. biblicky „milovat“, protože ten, kdo miluje, touží milovaného i dobře poznat. Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 432.

¹⁶¹ Moáb a Amón patří k protivníkům Božího lidu. Do desátého pokolení nesměli vejít do shromáždění Hospodinova (srov. Dt 23,4), i přesto, že vzešli z krve „bratra“ Abrahamova. Ale milostí Boží může být sejmuto každé prokletí (srov. Rút Moábská). Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s. 101.

na jih a je hostem v Geraru. Gerar je starověké město u pobřeží, jižně od Gázy, sídlo pelištejských.¹⁶²

O své ženě Sáře Abraham řekl: „To je má sestra.“ Abímelek, král Gerarský, poslal pro Sáru a vzal si ji. (Gn 20,2)

Informace „To je má sestra“: je důležitá pro další vyprávění (srov. Gn 20,5.9.10.12.13.16), ale o to je i více zarážející, že tomu nepředchází důvod, proč o tom Abraham vůbec mluví.¹⁶³ V Gn 12,11-13 je to z důvodu Sárjiny krásy, tu se můžeme dohadovat, že se Abraham domníval, že v Geraru není bázeň Boží (srov. Gn 20,11) a také, že se bál o svůj život.¹⁶⁴ Podle rabínských výkladů se Abraham Sáry ani nezeptal, protože po předchozí zkušenosti z Egypta by s tím nesouhlasila. Na jeho obranu je nutné říct, že mu nešlo o to dostat ji do nebezpečí, vždyť abímelek byl spravedlivý král a nepočítal s tím, že Sáru unesou. Král však měl v úmyslu si Sáru vzít asi proto, že byla krásná. Možná omládla, aby mohla otěhotnět, nebo se chtěl král přiznít do významné rodiny.¹⁶⁵

Dalším důležitým odlišujícím bodem s Egyptem je, že jde o Abrahama, ne Abrama (srov. Gn 17), který říká o své ženě: „To je má sestra“. V Gn 12,10 jednají zástupně za faraóna knížata, tady však sám král si „vzal Sáru“. Král jedná jako božstvo, které si může všechno dovolit.¹⁶⁶ S tímto spojená odlišnost Egypta od Geraru je, že v Egyptě se Abram vzdal Sárjě, kdežto podruhé se vzdává Sáry. Nejedná se o stejnou oběť a i tato situace se připočítává k tzv. „deseti zkouškám Abrahamovým“,¹⁶⁷ tentokrát však šlo o obětování naplnění Božího zaslíbení. Sára byla navštívena zázrakem, měl se na ní uskutečnit div. Abraham dělal jen to,

---

¹⁶² I Hagar šla podobnou cestou (srov. Gn 16,7.14). Gerar je podobný Egyptu a také zde může být pouze „hostem“ (Gerar, gér = host). Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s. 101-102.

¹⁶³ Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 446.

¹⁶⁴ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s. 102.

¹⁶⁵ Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 446.

¹⁶⁶ Abímelek můžeme pokládat za titul pelištejských, dříve kenaanských králů v překladu: „(Můj) otec je Melek (= Král). Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s. 102.

¹⁶⁷ Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 322.

co uměl, a co bylo v jeho silách. Spoléhal na Hospodina a tím byla zkoušena jeho důvěra.¹⁶⁸

Té noci však přišel k abímelekovu ve snu Bůh a řekl mu: „Kvůli ženě, kterou sis vzal, zemřeš; vždyť je provdaná.“ Proto se k ní abímelek nepřiblížil a řekl: „Panovníku, což vybijíš národ, i když je spravedlivý? Což mi on sám neřekl: ‘To je má sestra’? Ano, i ona řekla: ‘To je můj bratr’. Učinil jsem to v bezúhonnosti srdce a s čistýma rukama.“ (Gn 20,3-5)

Znovu vidíme rozdílnost, s jakou Hospodin přichází oproti Gn 12, kde s faraónem nemluví, jen ho trestá. Abímeleka však nejdříve varuje, že si nemůže všechno dovolit, i když je vladařem.¹⁶⁹ „Zemřeš, vždyť je provdaná“: Zákon o nedotknutelnosti vdané ženy se respektoval v Orientě i mimo Izrael (srov. Gn 39,9 v Egyptě).¹⁷⁰ Žena, která je provdaná, má svého pána, manžela. Muž je pak Bohem prohlášen za jejího obhájce a ochránce a abímelek, protože narušil řád, je hoden smrti. Tady vidíme, že abímelek tím, že vzal Sáru, se přímo dotkl pravomoci Hospodina, ohrožení vyvolené ženy se dotýká Boha.¹⁷¹

Opět je Sára zachráněna Hospodinem před potupou, a tím i abímelek a celý národ před smrtí. Slovy: „Panovníku, což vybijíš pronárod, i když je spravedlivý?“ (Gn 20,4)¹⁷² se abímelek dovolává Božího slitování. Spravedlností tu jde o vztah k Sáře. Sice byla vzata na dvůr, ale král se k ní nepřiblížil. Protože dbal Božího varování, tak i celý národ je spravedlivý. Abímelek se obhajuje: „Učinil jsem to v bezúhonnosti srdce,“ (Gn 20,5) v Bibli je srdce místem myšlení, tedy královy myšlenky, motivy jsou bezúhonné. Pak ještě dodává, že zachoval i „čistotu rukou“, tím říká, že se neposkvrnil ani dotykem, takže se považuje za nevinného. Srdce a ruce jsou zde symbolem myšlení a činu.

5. 2 Žena proroka

¹⁶⁸ Srov. SIDON, K., *Návrat Abrahamův*, Půdorys. Praha: 1995, s. 55.

¹⁶⁹ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s. 102.

¹⁷⁰ Podle Dt 22,22 se sexuální styk s vdanou ženou trestá smrtí obou provinilých. Varování od Boha dostávají jen lidé, kteří jsou duchovně vyspělí, Bůh chce zachránit čest spravedlivého, proto mluví i k pohanům. Faraó v Egyptě toho nebyl hoden. Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 446.

¹⁷¹ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s. 102.

¹⁷² Král je se svým národem nerozlučně spjatý, srov. 2Sam 24. Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 446.

A Bůh mu ve snu odvětil: „I já vím, že jsi to učinil v bezúhonnosti srdce a sám jsem ti zabránil, aby ses proti mně neprohřešil; proto jsem ti nedovolil dotknout se jí. Teď však ženu toho muže navrať, neboť je to prorok. Bude se za tebe modlit a zůstaneš naživu. Nevrátíš-li ji, věz, že určitě zemřeš se všemi, kteří jsou tvoji.“ (Gn 20,6-7)

Ale co by se stalo, kdyby Bůh činu nezabránil? Pouhým dotykem ženy, která je chráněna Bohem by zahubil celý národ.¹⁷³

Abímelek má vrátit ženu muži, který je nazván prorokem (v.7). Je to poprvé, kdy se ve Starém zákoně objevuje slovo „prorok“, ale už v Gn 15,1.4 můžeme vidět jako náznak proroctví Abrahama, který vyplývá z jeho funkce příjemce a zprostředkovatele Božího slova a orodovníka za lid.¹⁷⁴ Podle rabínů nejde ani tak o to, že k ženě proroka je třeba se chovat jinak, než k ženám ostatních mužů, ale o to, že Abraham je prorok a ví, že král se Sáry nedotkl, proto bude za něj orodovat a on bude žít.¹⁷⁵ Prorok stojí před Bohem jako zástupce hříšníků a před lidem jako zástupce Boha, proto svou modlitbou může zachránit krále i národ. Neuposlechnutím Boha by král na sebe a na národ přivedl prokletí a zkažení.¹⁷⁶

Příběh pokračuje: „Za časného jitra svolal abímelek všechny své služebníky a všechno jim vypověděl; a ty muže pojala velká bázeň“ (Gn 20,8). „Za časného jitra“, tedy v době věšteb a obětí jsou svoláni služebníci. Nejde jen o „svolání státní rady“, ale o shromáždění, které má bohoslužebný ráz, tudíž jsou nejen jeho rádci, ale zároveň i kněží. Řekl jim, co se mu zdálo ve snu (v.3-5) a tento

---

¹⁷³ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s. 103. Podle Origena (asi 185-254) abímelek představuje filosofy a mudrce, kteří praktikovali čistotu srdce a celým srdcem hledali ctnosti. Zde ctnost (Sára), krása, která pochází od Boha, ale Bůh jim nedovoluje se jí dotknout. Tuto milost nacházíme až skrze Kristovo dílo. Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 447.

¹⁷⁴ Slovo „prorok“, nabi čili „povolaný“ (božstvem) podle asyřanů. Hebrejsky „quatíl“ neboli „pomazaný“. Význam lze chápat v pasivní formě „ten, který je povolaný“, nebo v aktivní formě, zdůrazňující úlohu proroka oznamovat Boží slovo „ten, který volá“. Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 445, 447. Existují další výrazy jako „vidoucí“ (1 S 9,9) nebo „vizionář“ (Am 7,12), „muž Boží“ (1 S 9,7n), kterým je titulován Eliáš a Eliša (2 Kr 4,9). Však Mojžíš je skutečný Boží vyslanec (Ex 3–4), je zakladatelem (Ex 7,1; Nu 11,17-25), je tedy více, než prorokem (Nu 12,6n). Srov. BAUCHAMP, P., „Prorok“ in *Slovník biblické teologie*, LÉON-DUFOUR, X., s. 379.

¹⁷⁵ Z toho pak židovští učenci odvodili, že tomu, kdo poškodil bližního, se neodpouští ani tehdy, když vynahradí všechny škody. Je třeba najít odpuštění u toho, komu ublížil. Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 447.

¹⁷⁶ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s. 103.

výrok Božího soudu budí velký strach.¹⁷⁷ To nám dokazuje, že se Abraham mýlil, když si myslel, že tato zem a její obyvatelé nemají před Bohem bázeň (srov. Gn 20,11), myšleno „úctu“.¹⁷⁸ Abímelek si předvolává Abrahama, vyslýchá ho a obviňuje (srov. Gn 20,9-10). Kdyby král neměl strach ze smrti, vůbec by se s cizincem nebavil. Abraham se brání: „Ona také vskutku je má sestra“ (v.11). Gn 11,31 uvádí, že Sára je snacha Teracha, ne dcera, protože už byla ženou Abrahamovou. Ale na místech cizího kultu vystupuje jako sestra a Abraham jako její bratr. Spojuje je v jedno nejen manželství, ale i otcův dům. Oba výrazy, muž a žena, bratr a sestra, vyjadřují jednotu Abrahama a Sáry, která nemůže být zrušena nevírou, ani jinými zásahy zvenčí, protože jejím dárce a ručitelem je sám Hospodin.¹⁷⁹ Zároveň ale Abraham nepočítá s Božím zásahem, slova: „Když mě bohové po odchodu z otcova domu nechali bloudit“ (srov. v.13), poukazují, že rozhodnutí vystupovat jako bratr a sestra je projevem jeho bezradnosti a tápání.¹⁸⁰

5. 3 Přímluvná modlitba

Abímelek tedy vzal brav a skot, otroky a služebnice a dal je Abrahamovi a navrátil mu jeho ženu Sáru. Abímelek také řekl: „Hle, má země je před tebou; usad' se, kde uznáš za dobré.“ Sáře pak řekl: „Hle, tvému bratru jsem dal tisíc šekelů stříbra; to bude pro tebe na zadostiučinění v očích všech, kteří jsou s tebou. Tím vším budeš obhájena.“ (Gn 20,14-16)

Abímelek dal Abrahamovi dary, protože se bojí o svůj život. Chce, aby mu Sára odpustila ponížení a aby se Abraham za něho modlil. Ujišťuje je také o bezpečnosti a ochraně na území jeho země (v. 15). Zkaženost v Egyptě nedovolila, aby je faraó nechal na svém území, kdežto pelištejští žili mravněji, proto se abímelek

¹⁷⁷ Slovo Boží se tak dostává i na modloslužebná místa. Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s. 103-104.

¹⁷⁸ Vstupem do Geraru se Abraham dostal na „nepřátelské“ území, které, podle tehdejší víry, bylo spravováno božstvy té země, tudíž omezené. Abraham i abímelek se mají přesvědčit, že Bůh Hospodin není lokální bůžek s omezeno pravomocí. Ale skrze sen a slovo Boží vchází také na místo modloslužby bázeň Boží, tedy nejen strach, ale i úcta k Bohu. Srov. tamtéž, s. 104.

¹⁷⁹ Srov. tamtéž, s. 104.

¹⁸⁰ Není jasné, jestli Abraham mluví o „bozích“ z pohanského prostředí ve kterém se nachází nebo se tu ozývá jeho minulost. Dále podle příkazu zákona (Lv 18,9; 20,17; Dt 27,22) je zlořečený každý, kdo obývá s dcerou svého otce nebo matky. Pozadí tohoto příkazu je zřejmě zákaz kultu předků, který se projevoval rituální promiskuitou, kterou pak měl být ovlivněn další život a úspěch záleží na vůli zemřelých otců. Na místo, kam Abraham se Sárou přišli, byl tento kult plodnosti rozšířen. Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s. 104-105.

nemusel bát. Navíc žena, která už jednou patřila králi, se nesměla stát později ženou obyčejného člověka, a to nám dokazuje, že se Sáry nedotkl.¹⁸¹ Dalším rozdílem oproti Egyptu (srov. Gn 12,10-20) kde se Abraham měl dobře už v době, kdy Sárj byla u faraóna, tady se mu dostává požehnání až se Sářiným navrácením. Tím král uznává svrchovanost Hospodina a podřizuje se jeho příkazu. Také uznává Abrahama jako bratra Sáry a dává jí dar tisíc šekelů na zadostiučinění nebo „na zakrytí očí“, který znamená, že dar má odčinit spáchanou urážku (srov. Ex 23,8; 1S 12,3). Tím vším je Sára obhájena.¹⁸²

I modlil se Abraham k Bohu a Bůh uzdravil abímeleka i jeho ženu a jeho otrokyně, takže rodily. Hospodin totiž kvůli Abrahamově ženě Sáře uzavřel v abímelekově domě každé lůno. (Gn 20,17-18)

Poslední verše kapitoly uzavírají děj a objasňují, jak to bylo s nemocí abímeleka naznačenou ve v. 6.¹⁸³ Na přímluvu Abrahama začaly ženy a služky abímeleka rodit, Hospodin to udělal kvůli Sáře, která k němu volala o pomoc.¹⁸⁴ Z toho lze usuzovat, že Sářina plodnost má co dočinění s událostmi u abímeleka. Nejenže se Abraham nikdy předtím nemodlil za někoho, také nikdy Hospodina neprosil o dědice skrze Sáru. Zaslíbení dítěte se Sárou je Božím rozhodnutím.¹⁸⁵

---

¹⁸¹ Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 448.

¹⁸² Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s.105.

¹⁸³ Abímeleka a jeho harém postihla impotence a neplodnost. Srov. *Jeruzalémská bible*, Geneze, Pracovní vydání. s. 45.

¹⁸⁴ Srov. SIDON, K., *Návrat Abrahamův*, s. 55.

¹⁸⁵ Srov. SCHNEIDER, T. J., *Sarah, Mother of Nations*, s. 91.

6 „Tvé potomstvo bude povoláno z Izáka.“ (Gn 21,1-23,20)

Touto kapitolou se chýlíme ke konci příběhu Abrahama a Sáry, kterému jsme se chtěli věnovat. Naplňuje se čas narození zaslíbeného syna. Hospodin však manželský pár nijak nešetří a uděluje další zkoušku víry, kterou je obětování zaslíbeného syna. V poslední části se zaměříme na smrt a koupi hrobu pro Sáru.

6. 1 Narození syna

Hospodin navštívil Sáru, jak řekl, a splnil jí, co slíbil. Sára otěhotněla a Abrahamovi, ačkoliv byl stár, porodila syna v čase, který mu Bůh předpověděl. Abraham dal svému narozenému synu, kterého mu Sára porodila, jméno Izák. (Gn 21,1-3)

Naplňuje se předpověď narození Izáka, které bylo už dvakrát ohlášené (srov. Gn 17,16-21 a Gn 18,10-15). Sloveso „navštívit“ v hebrejštině znamená přímou intervenci Boha v dějinách a v tomto případě svým navštívením vysvobozuje Sáru z neplodnosti.¹⁸⁶ Hospodin překonal překážky, jak sešlost věkem a neplodné tělo Abrahamovo (srov. Ř 4,19), tak i Sářinu neplodnost (srov. Gn 11,30). Není v moci ani Abrahama, ani Sáry v něčem přispět, aby se zaslíbení naplnilo, teprve až v Gn 25,19 se uvádí, že „Abraham zplodil Izáka.“¹⁸⁷ Hospodin navštívil Sáru, jak řekl, „a splnil jí, co slíbil“ tím opakuje a zdůrazňuje důležitost zprávy. Je zajímavé, že v první informaci o narození Izáka se hovoří jen o Sáře bez zmínky o Abrahamovi.¹⁸⁸

Slova: „Porodila syna v čase, který mu Bůh předpověděl“, se vztahují k Gn 17,21 a Gn 18,10.14. Narodil se jí očekávaný syn, ale když Bůh rok předtím mluvil s Abrahamem, tak mu slíbil, že se k němu vrátí. Ale když se Izák narodí,

---

¹⁸⁶ Dalšími příklady „navštívení“ mohou být např. při vysvobození z Egypta (srov. Gn 50,24-25; Ex 3,16; Ž 106,4) nebo při vysvobození Židů z babylonského exilu v Jr 29,10(také srov. Rt 1,6 při vysvobození od hladu). Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 454.

¹⁸⁷ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s.106.

¹⁸⁸ Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 454.

není tu vůbec řeč o andělech, mužích, ani o žádném Abrahamově vidění Hospodina. S Izákovým narozením přišel na svět někdo, kdo tu dříve nebyl, a tím někdo je právě „Izák.“ Čímž je myšleno: „Vrátím se k tobě a Sára bude mít syna“ (srov. Gn 18,14).¹⁸⁹ Abraham, jako otec dává svému synu jméno Izák, tj. jméno, kterým byl zaslíbený (srov. Gn 17,19). Jméno Izák můžeme přeložit jako „Směje se (bůh)“, „Smíšek“.¹⁹⁰

Když mu bylo osm dní, Abraham svého syna Izáka obřezal, jak mu Bůh přikázal. Abrahamovi bylo sto let, když se mu syn Izák narodil. Tu Sára řekla: „Bůh mi dopřál, že se mohu smát. Se mnou ať se směje každý, kdo o tom uslyší.“ A dodala: „Kdo by byl Abrahamovi řekl, že Sára bude kojit syny? A přece jsem mu porodila syna, ačkoli je stár.“ Dítě rostlo a bylo odstaveno. V den, kdy Izáka odstavili, vystrojil Abraham veliké hody. (Gn 21,4-8)

Podle příkazu je Izák obřezán a tím je přijatý do Boží smlouvy a nosí znamení Božího vlastnictví a naděje v zaslíbení (srov. Gn 17,4.6-14). Údaj o věku otce se opakuje (srov. Gn 16,16; 17,24) a je také odpovědí na Gn 17,17, kdy Abraham nedůvěřuje v proroctví.

Sára vyznává: „Bůh mi dopřál, že se mohu smát.“ Narozením Izáka z ní Hospodin sňal pohanění neplodnosti. Žena, která má syna, má naději s kořeny v Gn 3,15.¹⁹¹ Ovšem tento smích můžeme chápat dvojznačně. Druhá část verše: „se mnou ať se směje každý, kdo o tom uslyší“, můžeme rozumět různě, buď jako „výsměch“ (srov. Gn 21,9) nebo jako „vtip“ (srov. Gn 19,14) a podle této interpretace by se Sára styděla za syna v tak vysokém věku.¹⁹² Podle rabínů se však jedná o zcela jinou situaci, tuto část verše vidí spíše jako „ať se směje kvůli mně“, protože Pán se rozpomenul nejen na Sáru, ale i na jiné neplodné ženy, uzdravil nemocné a vyslyšel mnohé modlitby, takže ve světě byla velká radost.¹⁹³ „Dítě rostlo a bylo odstaveno“: Znamená, že měl Izák asi tři roky, kdy ho přestali

---

¹⁸⁹ Srov. SIDON, K., *Návrat Abrahamův*, s. 58.

¹⁹⁰ Kořen jména mělo předbiblické sexuální konotace, asi se jednalo o vegetační božstvo ve významu „všeoploditel přírody“. Ve Starém zákoně byl přenesen motiv smíchu na Abrahama (Gn 17,17) a na Sáru (Gn 18,11-15) a na lidi vůbec (Gn 21,6), a tím bylo jméno demytizováno. Srov. HELLER, J., *Výkladový slovník biblických jmen*, s. 237.

¹⁹¹ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s.106.

¹⁹² Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 455.

¹⁹³ Srov. tamtéž, s. 455.

kojit. „Odstavili ho a Abraham vystrojil velké hody“: Může znamenat, že se jí účastnili mocní mužové.¹⁹⁴ Narozením se však mění postavení prvního syna Izmaela.

Sára však viděla, že syn, jehož Abrahamovi porodila Hagar Egyptská, je pošťivač. Řekla Abrahamovi: Zapuď tu otrokyni i jejího syna! Přece nebude syn té otrokyně dědicem spolu s mým synem Izákem.“ Ale Abraham se tím velmi trápil; vždyť šlo o jeho syna. Bůh však Abrahamovi řekl: „Netrap se pro chlapce a pro tu otrokyni; poslechni Sáru ve všem, co ti říká, neboť tvé potomstvo bude povoláno z Izáka. Učiním však národ i ze syna otrokyně, neboť také on je tvým potomkem.“ (Gn 21,9-13)

Izmael je v tomto textu jen „synem otrokyně“ a ani tu není uvedeno jeho jméno. Je nazván „pošťivačem“ a jedná se o slovní hříčku s jménem Izáka. Sloveso „smát se“ má širší význam a v tomto případě jde o „výsměch“.¹⁹⁵

Proto Sára říká Abrahamovi: „Zapuď tu otrokyni i jejího syna!“ Může se zdát, že je Sára žárlivá a nechce vedle svého syna nikoho jiného, a už vůbec ne syna otrokyně, ale může tu jít také o rozhodnutí, které střeží čistotu Abrahamova lidu.¹⁹⁶ Sára ani nechce, aby Izmael dědil společně s Izákem.¹⁹⁷ Kdyby šlo Sáře jen o zdědění majetku, jistě by při ní Hospodin nestál (srov. Gn 21,12). Abraham se však trápil, vždyť Sára po něm chce, aby vyhnal svého syna! Znovu zasahuje Hospodin a stvrzuje Sářinu žádost slovy: „Poslechni Sáru ve všem, co ti říká“ s tím, že ani na Izmaela nezapomene, že i on se stane otcem národů (srov. Gn 25,12-16).¹⁹⁸

Text znovu hovoří o Abrahamově uposlechnutí: „Za časného jitra vzal Abraham chléb a měch vody a dal Hagarě. Vložil jí dítě na ramena a propustil ji. Šla a bloudila po Beeršebské stepi“ (v.14). Propuštění Hagary a Izmaela je umístěno do stepi poblíž Egypta, kde musí bojovat s žízní, řekla si: „Nemohu se dívat, jak dítě umírá. Usedla tam, zaúpěla a rozplakala se.“ (Gn 21,16). Hagar neutěšuje

¹⁹⁴ Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 456.

¹⁹⁵ Výklad jména „smát se“ může také znamenat to, že Izmael chtěl Izáka využít nebo zneužít. Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s.107.

¹⁹⁶ Srov. tamtéž, s. 107.

¹⁹⁷ Podle Chamurapiho zákoníku by Izmael mohl dědit, protože ho Abraham přijal za svého syna. Právní kodex Lipit Ištar (19 stol. př. Kr.) obsahuje klauzulu, podle které, dá-li pán otrokyni a jejím dětem svobodu, nebudou mít podíl na majetku. Podle tohoto by Sára nejednala protiprávně, naopak, Abraham by mohl využít svého práva. Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 457.

¹⁹⁸ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s.107.

syna, ale pláče nad vlastním utrpením, proto Bůh neslyší ji, ale jejího syna (srov. Gn 21,17).¹⁹⁹ „Tu jí Bůh otevřel oči a ona spatřila studni s vodou“ (Gn 21,19, srov. Gn 16,14), takže může načerpat vodu a Izmael je zachráněn. „Bůh byl s chlapcem. Když vyrostl, usadil se ve stepi a stal se lučištníkem“ (Gn 21,20).²⁰⁰

Další verše pojednávají o smlouvě Abrahama s abímelekem. Abrahamova vážnost roste, sám abímelek to ví a říká mu: „Bůh je s tebou ve všem, co činíš“ (v.22), tuší, že je pod zvláštní ochranou a proto si chce zajistit jeho přízeň a to nejen pro sebe, ale i pro své potomky (srov. Gn 21,23). Přitom Abraham žije stále jen z naděje, byla mu zaslíbená země (srov. Gn 13,15), ale dosud mu nepatří ani kousek půdy.²⁰¹ Dříve, než dojde k uzavření smlouvy, musí být urovnán spor o studni, kterou zabrali abímelekovi služebníci bez jeho vědomí, ale kterou vyhloubil Abraham. Abrahamovi nejde jen o vodu, ale o Beer-šebu, místo, které má tvořit hranici zaslíbené země v jižní části (srov. Gn 21,25-27).²⁰²

Sedm ovcí ze stáda postavil Abraham zvlášť. Tu se abímelek Abrahama otázal: „Co s těmi sedmi ovci, které jsi postavil zvlášť?“ A on řekl: „Sedm ovcí si ode mne vezmi na svědectví, že jsem tuto studni vykopal já.“ Proto se místo nazývá Beer-šeba (*to je Studně přísahy*), že tam oba přísahali. (Gn 21,28-31)

Přijetím sedmi ovcí abímelek stvrzuje Abrahamův nárok. Text lze srovnat s Gn 20,16, s přijetím tisíce šekelů stříbra jakožto stvrzením bezúhonnosti abímelekovy chování.²⁰³ Zároveň jde o výklad jména studnice. Beer-šeba, tj. „studna sedmi“, „studna přísahy“.²⁰⁴

Poté v Beer-šebě Abraham zasadil tamaryšek a vzýval Hospodina, Boha věčného. Sice zůstal, ale v zemi byl stále hostem.²⁰⁵

---

¹⁹⁹ *Bůh uslyšel*, narážka na Izmaelovo jméno (srov. Gn 16,11). Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 458-459.

²⁰⁰ Tzn. žil z lovu a loupeže. Stává se praotcem kočovníků, kteří hledají kořist a nedají se vázat žádnými pouty (srov. Gn 16,12). Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s.108.

²⁰¹ Srov. tamtéž, s. 108.

²⁰² 1S 3,20: „od Danu až k Beer-šebě.“ Srov. tamtéž, s. 109.

²⁰³ Srov. tamtéž, s. 109.

²⁰⁴ Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 460.

²⁰⁵ Podle rabínské tradice se slovo Tamaryšek skládá z dalších slov, a to: jídlo, pití a doprovod, což jsou tři základní povinnosti hostitele. V zemi sídlil jako cizinec, neusadil se natrvalo, protože doba od narození Izáka se započítávala do 400 roků vyhnanství Abrahamových potomků. Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 460-461.

6. 2 Obětování syna

V Gn 22 se Sára neobjevuje, důležitý je tu její syn a jeho vztah k otci a k Bohu. Bůh zkouší Abrahama v jeho poslušnosti (srov. Gn 22,1). Svým způsobem by se dalo říct, že je zkoušena celá rodina, protože události obětování mají na ni velký vliv. Jen krátce se seznámíme s touto zkouškou a poté navážeme další podkapitolou, která pojednává o koupi pozemku pro rodinnou hrobku.

Gn 22,1 začíná slovy: „Po těch událostech“, ale nevíme jasně, co „ty události“ znamenají, napovídají však, že půjde o něco neobvyklého. Zdá se, že Abraham žije v poklidu a ve spokojenosti, neboť má zaslíbeného syna. V tom ale přichází Hospodin a dává mu rozkaz:

Vezmi svého jediného syna Izáka, kterého miluješ, odejdi do země Mórija a tam ho obětuj jako oběť zápalnou na jedné hoře, o níž ti povím. Za časného jitra osedlal tedy Abraham osla, vzal s sebou dva své služebníky a svého syna Izáka, našťípál dříví k zápalné oběti a vydal se k místu, o němž mu Bůh pověděl. (Gn 22,2-3)

Výraz „jediný syn“ i předchozí slova „ty události“ mohou poukazovat na narození Izáka a vyhnání Izmaela, takže Abraham má jen jednoho syna.²⁰⁶ Abraham má vzít jediného, dlouho očekávaného syna, syna naděje a odejít. Příkaz „odejít“ je narážkou na Gn 12,1 v Cháranu. Jen na těchto dvou místech je užito hebrejského výrazu „odejít“ ve smyslu naprostého soustředění se na úkol určený jen jemu bez ohledu na to, co si myslí okolí. Tehdy se Abram loučil se svou minulostí, s otcovským domem, nyní se má rozloučit s budoucností, se svým synem.²⁰⁷ Má jít do země Mórija²⁰⁸ a tam Bohu odevzdat, co do něj přijal.

Text pokračuje stejnými slovy jako to bylo v případě Izmaela: „Za časného jitra“ (srov. Gn 21,14 a Gn 22,3) bere s sebou dva služebníky, svého syna a

---

²⁰⁶ Srov. SCHNEIDER, T. J., *Sarah, Mother of Nations*, s. 103. Ale výraz „jediný“ může vyjadřovat spíše kvalitu než kvantitu, čemuž odpovídá „jedinečný, ojedinělý“. Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s. 109.

²⁰⁷ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s. 110.

²⁰⁸ Jméno Mórija najdeme v 2Pa 3,1 a tradice je ztotožňuje s horou Sijónem, kde byl později postaven chrám a kam se Hospodinu přinášely oběti, dnešní Jeruzalém. Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s. 110. Podle samaritánské tradice je to vrch Gerizim. Hora se nachází naproti vrchu Ébalu, nedaleko Šekemu, západně od Jordánu. Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 467.

dříví. Třetího dne uvidí to místo²⁰⁹ a oddělí se od služebníků a pokračuje sám s Izákem v cestě (srov. Gn 22,3-6). V dalším verši Izák prvně oslovuje Abrahama „Otče“ a Abrahamova odpověď Izákovi, která se také objevuje poprvé v příběhu, je „můj synu“ (srov. Gn 22,7-8).²¹⁰ Izák se ptá po obětním beránkovi a Abraham ho ujišťuje: „Můj synu, Bůh sám si vyhlédne beránka k oběti zápalné“ (v.8). Text můžeme vyložit: a když tam nebude beránek, (tak) můj/mého syn/syna, tj. můj syn bude obětovaný. „Můj synu“ neboli „můj syn“, zde se může jednat o slovní hru.²¹¹ Právě ve chvíli, kdy se Abraham chystá zabít Izáka, volá Hospodinův posel z nebe: „Abrahame, Abrahame!“ Ten odpověděl: „Tu jsem.“ A *posel* řekl: „Ne-vztahuj na chlapce ruku, nic mu nedělej!“ (Gn 22,11-12) a ukáže mu berana v křoví. Abraham ve zkoušce obstál, Bůh mu byl nad syna a nad zajištěnou budoucností.²¹²

Abraham pak tomuto místu dává jméno: „Hospodin vidí“ (v.14), je to hora, která podle tradice byla vybrána za místo stavby chrámu (srov. 2Pa 3,1), zde obětoval David a poté byla pohroma odvrácena (srov. 2S 24,25). Abrahamovi se Hospodin zjevil jako ten, který oběť žádá, ale zároveň ji i dává. Hospodinův posel zavolal na Abrahama podruhé a stvrdil již dané zaslíbení: „Jistotně ti požehnám a tvé potomstvo jistotně rozmnožím jako nebeské hvězdy a jako písek na mořském břehu.“ (srov. Gn 15,5 a Gn 22,17).²¹³ Po požehnání se Abraham vrací zpět ke služebníkům a jdou do Beer-šeby, kde sídlil.

Jenže „Co se stalo s Izákem, kam šel?“ Setkáváme se s ním na jiném místě, v blízkosti „Studnice Živého, který mne vidí,“ protože sídlil v Negebu (srov. Gn 24,62).²¹⁴ Ani Sára v Beer-šebě už nebydlela, „zemřela v Kirjat-arbě, což je

---

²⁰⁹ Údaj doby není náhodný, druhý den bývá dnem čekání a třetí den pak časový úsek, po kterém se stane něco významného, nového (srov. Gn 40,20; Ex 3,18). Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s.110.

²¹⁰ Srov. SCHNEIDER, T. J., *Sarah, Mother of Nations*, s. 104. Je mezi nimi vztah, jsou spolu, jakoby tvořili jedno tělo, pospolitost obětníka a oběti. Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s. 111.

²¹¹ Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 469.

²¹² Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s. 111.

²¹³ Dodává „tvé potomstvo obdrží bránu svých nepřátel“, brána je místo soudu, tedy potomstvo praotcovo bude soudit i nepřátele. Srov. tamtéž, s. 112.

²¹⁴ Místo je více na jih než Beer-šeba, v místech, kde poprvé Boží anděl našel Hagar vyhnanou z Abrahamova domu (srov. Gn 16,14). Srov. SIDON, K., *Návrat Abrahamův*, s. 79.

Chebrón v kenaanské zemi“ (srov. Gn 23,2). Podle textu můžeme říct, že obětování Izáka rozvrátilo Abrahamovu rodinu. Sára žila sama v Chebrónu, Abraham žil sám v Beer-šebě, Izák žil sám v Negebu. Obětování Izáka bylo křížovatkou, která rozdělila jejich životy a každý z nich stál sám před tváří svého dalšího osudu. Místo, kam se odebrala Sára, bylo však místem, kde se měli všichni znovu setkat. Chebrón je místem, kde byli podle tradice pohřbeni Adam s Evou, potom tam pochoval Abraham Sáru, jeho pak tam uložil Izmael s Izákem, a pak tam i Izák s Rebekou a jejich syn Jákob s Leou našli místo odpočinku.²¹⁵

V dalších verších (Gn 22,20-24) je Abrahamovi oznámena zpráva o jeho bratru Náchorovi a jeho rodině. Mají osm synů s ženou Milkou a čtyři syny s ženinou Reúmou. Celkem dvanáct potomků, seznam jmen nic neprozrazuje²¹⁶, až na syna Betúela a jeho potomstvo, kteří budou později v těsném vztahu s Abrahamovými potomky. Pro Abrahama to je poselství o rozmnožení blízkých a náznak naplnění zaslíbení.²¹⁷

6. 3 Smrt a hrob Sáry

Dříve, než se budeme zajímat o konec Sářina života, budeme krátce uvažovat co znamená pro Sáru zpráva o Náchorovi a Milce. Je zajímavé, že je tento text zasazen do příběhu těsně před její smrtí. Verše začínají podobně jako začátek Gn 22: „Po těchto událostech“ (srov. Gn 22,20), ale souvislost není úplně jasná, může být mezi: „Také Milka porodila“ a narozením Izáka, protože důsledkem je, že obě ženy porodily. S Milkou jsme se naposledy setkali v Gn 11,29, kde je představena i Sáraj. Genesis 11 staví vedle sebe dvě ženy a Milku představuje jako tu, která má dědictví, majetek, kdežto Sáraj jako ta, která je neplodná (srov. Gn 11,30). Narážka tady, v Gn 22,20, že Milka má „také“ děti se zdá mírně ironií, vždyť se očekávalo, že bude mít děti, ale Sára ne. Další ironií zprávy je její načasování, které nesouvisí s narozením Izáka (srov. Gn 21,2) nebo krátce po-

²¹⁵ Tradičně se Chebrónu či Kirjat-arbě říká „město čtyř“, protože podle některých výkladů je místem odpočinku čtyř dvojic prarodičů. Srov. tamtéž, s. 80.

²¹⁶ Seznam je podobný seznamu Izmaelových potomků (srov. Gn 25,13-16), ukazuje na svaz dvanácti kmenů na severovýchodě od pramene Jordánu. Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s.112.

²¹⁷ Srov. tamtéž, s. 112.

tom, ale až Hospodin zachrání Izáka, po rozpoznání ochoty a věrnosti Abrahama syna obětovat.²¹⁸ Generace Milky a Náchora je důležitá v souvislosti s Izákem: „Betúel pak zplodil Rebeku“ (srov. Gn 22,23), která se stane ženou čtyřicetiletého Izáka (srov. Gn 25,20). Obětování Izáka naznačuje určitý konec, a to přímý kontakt mezi Abrahamem a Izákem, ale i mezi Abrahamem a Hospodinem a svým způsobem se jedná také o konec Abrahamovy generace.

Další zajímavostí, zaměříme-li se na Sáru, je načasování zrození potomků Milky a vzápětí představení Rebeky, matky další generace. To vše není v souvislosti se smrtí Abrahama nebo před posláním sluhy do Aram-naharajim, do „Aramského dvojříčí“, do oblasti ležící na toku dvou řek: Eufratu a Tigridu (srov. Gn 24,10)²¹⁹ najít pro Izáka ženu, ale těsně před smrtí předchozí matky, tedy Sáry. Smyslem textu je zdůraznit důležitost nejen Rebeky, ale také postavení Rebeky a Sáry, které splnily úlohu jako matky národa.

Poslední zmínka o žijící Sáře se objevuje při vyhnání Hagary a Izmaela (srov. Gn 21,10). Pravděpodobně je živa, když se Abraham chystal obětovat jejich syna Hospodinu. Jaké byly její reakce na tuto poslušnost nevíme, biblický text o tom mlčí. Její smrt přichází po obětování, z toho lze odvodit, že byla odezvou na předchozí události. Možná znala odhodlání Abrahama obětovat jejich syna.²²⁰

Sára byla živa sto dvacet sedm let; to jsou léta Sářina života. Zemřela v Kirjat-arbě, což je Chebrón v kenaanské zemi. Abraham přišel, aby nad Sárou naříkal a oplakával ji. (Gn 23,1-2)

Sára je jediná žena v bibli, u které známe její věk. Tato pocta není prokázána ani Evě, kterou Písmo nazývá „matkou všech živých“, ani matce „posledního Adama“ (srov. Gn 3,20 a 1K 15,45).²²¹

---

²¹⁸ Srov. SCHNEIDER, T. J., *Sarah, Mother of Nations*, s. 104.

²¹⁹ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s.116. Což by bylo v dnešním Iráku. Pravděpodobná je také oblast mezi řekami Eufratem a Chábúrem ve východní Sýrii. Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 494.

²²⁰ Srov. SIDON, K., *Návrat Abrahamův*, s. 80.

²²¹ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s.113.

Židé neobvykle vysvětlují věk Sáry tak, že Sára zemřela ve věku sto let, dvacet let a sedm let a to proto, že ve sto letech byla tak nevinná jako ve dvaceti a ve dvaceti tak krásná jako v sedmi letech. Zároveň toto rozdělení věku na jednotky, desítky a stovky naznačuje, že každou etapu života prožila ideálním způsobem. Sářino dětství bylo šťastné, její dospělost byla krásná a její stáří bylo naplněné.²²²

Budeme-li hovořit o Sářině věku chronologicky, bylo jí devadesát let, když jí Hospodin oznámil, že se stane matkou Izáka (srov. Gn 17,21), když Abraham pochyboval o zprávě bylo mu sto let (srov. Gn 17,17). Sáře je devadesát nebo devadesát jedna v době narození Izáka. Umírá ve věku sto dvacet sedm let, to znamená, že Izákovi je třicet šest nebo třicet sedm let, když Sára umírá. Chronologie naznačuje, že Sára viděla svého syna dospívat. Z textu nevyčteme, kde rodina trávila společné roky. Izákovi je čtyřicet let, když si vzal Rebeku (srov. Gn 25,20), až po smrti Sáry, protože po ní stále truchlil (srov. Gn 24,67).²²³

Další verš říká: „Abraham oplakával Sáru,“ (srov. Gn 23,2) naříkání nad mrtvými mělo svůj řád (zpěv písní, truchlivé úpění, bití se v prsa apod.), ale nebylo projevem zoufalství, protože Izrael žil v jistotě, že Bůh je pánem nad smrtí.²²⁴

Pak od zemřelé vstal a promluvil k Chetejcům: „Jsem tu u vás host a přistěhovalec. Dejte mi u vás do vlastnictví hrob, kam bych zemřelou pohřbil.“ Chetejci Abrahamovi odpověděli: „Slyš nás, pane. Jsi mezi námi jako kníže Boží; pochovej svou zemřelou v nejlepším z našich hrobů. Nikdo z nás ti neodepře svůj hrob, abys mohl zemřelou pohřbít.“ (Gn 23,3-6)

Abraham začal jednat o místo k pohřbu, chtěl zakoupit pozemek od Chetejců, z rodu Kenaana (srov. Gn 10,15; Gn 15,20; Ex 23,23).²²⁵ Vyznává, že je u nich

---

²²² Srov. DIVECKÝ, J., *Příběhy Tóry. Patnáct biblických zamyšlení*, Nakladatelství P3K, Praha: 2005. s. 49.

²²³ Srov. SCHNEIDER, T. J., *Sarah, Mother of Nations*, s. 114.

²²⁴ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s.113.

²²⁵ Chetejci obývali okolí Chebrónu, mohli být původní usedlíci, kteří při obchodování pronikli z Chetejské říše, která se rozkládala na území dnešního Turecka, na jih. Srov. ed. ALEXANDER, D., ALEXANDER, P., *Průvodce Bibli*. Praha: Česká biblická společnost. 2009. s. 139.

jen hostem, přistěhovalcem. Oni ho však nazývají: „kníže Boží“, poznali, že s nimi jedná mimořádný muž. Sami mu dávají své hroby,²²⁶ znamená to, že se ho nebojí, ale naopak, zároveň mu tím nabízejí i své náboženství. Chtějí, aby mrtvou pohřbil po jejich způsobu a tím jej připoutat k sobě. Jejich nabídka má vést ke splnutí náboženství. Vždy, když šlo o hrob, šlo i o kult.²²⁷

Abraham chce koupit místo hrobu a to makpelskou jeskyni²²⁸ na poli Sócharova syna Efróna (srov. Gn 23,8-9).²²⁹ Efrón je členem rady a Abrahamovi nabízí jeskyni i pole jako dar. Jde však o další pokus připoutat si ho.²³⁰ Abraham se nedá a chce zaplatit za pole plnou cenu, Efrón stanoví čtyři sta šekelů stříbra²³¹ a Abraham cenu bez váhání vyplatí (srov. Gn 23,16) před celou radou, takže jde o platnou koupi.

Slavnostní převedení pozemku do Abrahamova vlastnictví je zaznamenáno dvakrát (Gn 23,17.20) na důkaz platnosti a závažnosti celé věci.

Abraham potom svou ženu Sáru pohřbil v té jeskyni na poli v Makpele naproti Mamre, jež je u Chebrónu v kenaanské zemi. Tak připadlo pole Chetejců i s jeskyní na něm Abrahamovi, aby měl vlastní hrob. (Gn 23,19-20)

Koupí pohřebiště se pomalu začíná plnit slovo zaslíbení: „Dám tobě celou zemi“ (srov. Gn 17,8). Sice mu patří jen ve víře, avšak smrtí a pochováním Sáry se stá-

---

²²⁶ Poprvé v SZ je tu zmínka o hrobu, v pohanském okruhu patřil hrob k posvátnu. V Izraeli konec i počátek života je právě proto „nečistým“ (srov. Lv 21,1-3 a 12,2), aby bylo patrné odmítnutí kultu života a smrti. Panství smrti nad člověkem nebude (srov. L 20,35-38). Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s. 113.

²²⁷ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s. 114.

²²⁸ Tehdy byly obvyklé rodinné hroby, často jeskyně nebo prostory vytesané do skály. Srov. ed. ALEXANDER, D., ALEXANDER, P., *Průvodce Biblií*. s. 139. Makpela je podle židovské tradice část Chebrónu, název Makpela znamená „dvojitá“. Jeskyně se tak jmenovala proto, že se skládala ze dvou místností nad sebou nebo proto, že v ní měly být pochovány významné manželské páry. Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 482.

²²⁹ Jména Efrón a Sóchar v hebrejštině souvisejí se zemitostí, Efrón je od slova prach, Sóchar je výraz pro žlutou barvu, podle toho jde o osoby lnoucí k zemi. Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s. 114.

²³⁰ Kupec, který získává do vlastnictví pozemek, musí vykonat určité námezdní práce, Efrón tak chce z Abrahama udělat vazala. Povinnost odpadá, pokud si kupec koupí jen část pozemku, proto chce Abraham jen jeskyni. Srov. tamtéž, s. 114.

²³¹ Čtyři sta šekelů stříbra je asi 5,5 kg. Při srovnání s koupí otroka (třicet šekelů), je to cena velmi vysoká. Srov. tamtéž, s. 115.

vá zaslíbení viditelným, je ujištěním o životě, který neohrozí ani smrt (srov. Ř 8,28-39).²³²

Bud' Sářina smrt, záchránění Izáka Hospodinem od obětování nebo oznámení, že prošel zkouškou, to vše mohlo Abrahama změnit. Nyní ctí Sáru v její smrti způsobem, jakým to před tím nikdy nedělal, když byla ještě živa. Dělá to s ohledem na jejich syna Izáka a koupí pozemku na hrob pro ni, který byl pak sloužil pro další generace až po Jákoba. „Hospodin požehnal Abrahamovi ve všem“ (srov. Gn 24,1), a po jeho smrti také Izák dědí Hospodinovo požehnání (srov. Gn 25,11). Tu se příběh posouvá k další generaci lidem smlouvy. Sářina role jako matky lidu smlouvy je oslavena v Iz 51,2: „Pohleďte na Sáru, která vás v bolestech porodila.“²³³

---

²³² Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s.115.

²³³ Srov. SCHNEIDER, T. J., *Sarah, Mother of Nations*, s. 121-122.

Závěr

Veršem, kterým jsme uvedli naši práci, se zároveň i loučíme. Tím se nám odkrývá přesah toho, co nám chce Hospodin říci, a to svým zjevením ve světě. Příběh našich praotců je příběhem víry, která je zkoušena řadou útrap, bolesti, ale i radostí, naděje a smíchu v různých podobách. Ať je to už „smích“ Abrahamův, či Sárin nebo smích Izákův (srov. Gn 17).

Záměrem práce je pojednání nad tématem ženy v čase, která žila svůj vlastní příběh s tím, co přinesl. Šlo nám o zachycení výjimečnosti jejího postavení v dějinách vyvoleného národa. Přesto, že její chování se nám mohlo v určitých momentech zdát až podivné, pravděpodobně patřilo k tehdejšími „normálními“ zvykům (srov. Gn 16). Viděli jsme, že ani chování jejího manžela není vždy příkladné a pečující (srov. Gn 12; 18). Jediným, kdo je v příběhu věrným, je sám Hospodin, který vícekrát zaslubuje potomka, dědice i zemi (srov. Gn 12; 15; 17; 18). Bylo by však velmi jednoduché odsoudit jejich chování. Musíme vzít v potaz také jejich věk, vždyť Abramovi, když se vydal na cestu, bylo sedmdesát pět let a Sáraji šedesát šest let.

První kapitola se snaží být úvodem k tématu práce, zabýváme se v ní knihou Genesis jakožto jednou z knih Písma svatého, jejím obsahem, dělením a vyvolením člověka a spolu s ním celého národa.

Ve druhé kapitole jsme chtěli nahlížet na události, které přišli těsně po vyjití z domova do cizí země. Objevuje se tu více témat, jako např. vyvolení a požehnání, kterými začínají dějiny spásy. Dalším tématem je Sárjina krása se svými důsledky.

Vidíme, že v Gn 12 s ní Abram jedná nejhůře z celé rozšířené rodiny. Ví, že od ní žádá něco důležitého a očekává, že bude vzata do faraónova domu (harému). Jeho obava není o ni, ale bojí se o svůj život, o své zdraví. S porovnáním k Lotovi v Gn 13 není úplně jasné, proč se chová jinak, důvodem může být rodinné pouto, potencionální dědic, bohatý soused, ... každopádně se o Lota stará, kdežto na druhé straně se Sárj jedná jako s někým, kdo je mu přítěží,

závazkem, skrze koho může mít prospěch ve svých záměrech. Možná právě proto zasahuje Hospodin a ochraňuje Sáráj v Egyptě a ochrání ji znovu v dalších situacích. Tím dbá na to, aby se Jeho zaslíbení naplnilo.²³⁴

Na konci kapitoly se věnujeme rodinné situaci, kterou Abram spolu s Lotem řeší rozdělením svých majetků a odloučením se od sebe do jiných zemí.

Třetí kapitola s názvem „Já jsem tvůj štít.“ se snaží zachytit dění Gn 14,14–16,16. Na začátku Gn 14 se Abram stává důležitým mužem regionu, zatímco Lot se stane obětí a jeho strýc ho musí zachránit. Pak následuje setkání Abrama s Malkisedekem, jedná se o Abramovu oběť, desátek pro Malkisedeka. Na to navazuje Gn 15 Hospodinovým stvrzením zaslíbení. Jenže Abram stále nevěří, stěžuje si na bezdětnost, která podle něj bude mít za následek, že dědit bude někdo jiný, v jeho případě služebný. Být bezdětným a nemít dědice v jeho době znamenalo být svým způsobem prokletým. „K čemu mu je všechn ten majetek?“ Ihned však přichází Hospodinova odpověď a Abram uznává Boží moc a je mu to připočteno za spravedlnost. Začíná slavnostní stvrzení zaslíbení prostřednictvím oběti.

Gn 16 zachycuje bolestný zápas dvou žen. Výrazným tématem je Sárájina neplodnost. Sáráj chce pomoci Abramovi, vidí, že se trápí a tak mu navrhuje, ať zkusí to, co je z lidského hlediska omluvitelné a tehdy běžné a vlastně i logické s ohledem na věk a mohlo by to vyřešit jejich situaci. K tomu použije svou služku Hagar a dává mu ji za manželku, aby pak jejich dítě mohla adoptovat a říká mu: „Vejdí k mé otrokyni snad budu mít syna z ní.“ Podle Rašiho (rabín, 1040-1105) doslova: „Snad budu postavena z ní“ tato Sárájina slova nás učí, že ten, kdo nemá syny, není postaven pevně, tzn. není zakořeněn, zakotven a jeho jméno a budoucnost se nebudou vyvíjet a je nejistý, dosl. „zbořený“. Sáráj si myslela, že bude vystavěna skrze Hagaru za to, že ji nechá ve svém domě.²³⁵ Abram její rady

---

²³⁴ Srov. SCHNEIDER, T. J., *Sarah, Mother of Nations*, s. 38.

²³⁵ Srov. DUBINOVÁ, T., *Ženy v Bibli, ženy dnes*, s. 38.

uposlechne. To vše se stalo po deseti letech, co žili v Kenaánu, učinili tak asi proto, že už byl podle nich nejvyšší čas mít potomka.²³⁶

Dále se dovídáme, že jakmile otrokyně Hagar počala, přestala si své paní vážit (srov. Gn 16,4). Důvodem toho může být její nechtěné manželství s Abramem, možná ji Sáráj musela přemlouvat k tomuto kroku. Přestože byla služkou jejich domu, věděla, odkud pochází a kdo je. Jak jsme již výše uvedli, pocházela z královského rodu, kvůli Sárájinu chování se rozhodne utéci, volí svobodu před otrockou zajištěností. Na poušti se setkává s andělem, který jí předává Boží poselství. Z otrokyně a vyhnančiny bude matka velkého národa. Díky tomuto rozhovoru se Hagar stává ústřední postavou kapitoly.²³⁷

Jenže to není v plánu Hospodina, který pak zasáhne. Což popisujeme ve čtvrté kapitole (Gn 17). Obnovuje smlouvu s Abramem a mění mu jméno na Abraham a slibuje mu, že díky němu rozšíří spásu na všechny národy. Vidíme, že znamení smlouvy, jíž je obřízka, je něčím dočasným. Kdežto vírou smí mít každý účast na slíbeném požehnání. Hospodin do svého plánu zahrnuje i Sáráj a také jí mění jméno na Sáru. Není zde přímá zmínka o Sáráji/Sáře a jejích činech, ale její život je změněn rozhovorem Hospodina s Abrahamem. Hospodin zdůrazňuje její důležitost ve smlouvě a v budoucnosti Abrahamových potomků, a to změnou jejího jména a pak požehnáním jí, matce budoucího potomstva (srov. Gn 17,16). Abrahamovou odpovědí je nejdříve smích a pak prosba za Izmaelovo uznání jako dědice. Hospodin si sice všímá Izmaela, ale znovu, koho chrání a připomíná Abrahamovi její důležitost, je Sára. Přestože Hospodin objasňuje, kdo bude dědicem zaslíbení, Abraham se ale nechová tak, že by s tím souhlasil.

Vše toto kolem tvoří pozadí pro další Sárino chování, a my její chování vidíme ve světle Abrahamova chování k ní skrz celý Genesis.²³⁸

Podle Tóry se změnou jména přichází další změna, stejně jako se změnou chování, kdy se člověk přestane chovat zle a začne konat dobro. Tím se může

---

²³⁶ Podle těchto deseti let byla talmudickými zákonodárci stanoven lhůta pro možný rozvod manželů, pokud je první žena neplodná, tzn. po deseti letech bezdětného manželství by se měl manžel s manželkou rozvést nebo si najít jinou/další manželku, aby splnil příkaz: „Ploďte a množte se.“ Srov. tamtéž, s. 39.

²³⁷ Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 401.

²³⁸ Srov. SCHNEIDER, T. J., *Sarah, Mother of Nations*, s. 60.

změnit jeho předurčený osud, a podle některých učenců totéž přichází i se změnou bydliště. Když někdo opustí město, kde neměl štěstí, a odejde do jiného města, může mít štěstí více. Možná právě proto odešli Abram se Sáraraj hledat štěstí jinde, aby se jim změnil osud a narodilo se jim dítě.²³⁹

První verše Gn 18 pojednávají o příchodu nečekané návštěvy, kdy se Abram chopil aktivity a chce hosty co nejlépe pohostit. Můžeme se ptát: „Proč vlastně přišli? Co je důvodem jejich návštěvy?“ A tu se dovídáme, že vlastně přišli za Sárarou, i když hovoří s Abrahamem. Oznamují jí, že se jí narodí syn. Abraham jí to do této chvíle neřekl, protože tomu možná sám nemohl uvěřit.²⁴⁰ Oba se nad Božím slibem smějí, stejně jako i nám se stává, že se neodvažujeme „tomu věřit“, že Boží sliby nebereme vážně.

A proto se znovu v páté kapitole (Gn 20) zachovají polidsku a objeví se staré slabosti: strach o sebe, sobeckost a polopravda. Ale novým tématem se objevuje přímluvná modlitba, která, jak lze vidět, má velké účinky.

V této kapitole se jedná víceméně o Abrahama, o jeho domněnky a předpoklady, jak jiní prožívají bázeň před Hospodinem, či nikoliv. Opět se zachová stejně (srov. Gn 12) a použije svou ženu k vlastní ochraně, ale před čím, zde není úplně jasné. Tato událost je podstatně mimořádnější, než ta předchozí v Egyptě, protože, a není tomu tak dávno, co mu Hospodin zaslíbil narození syna ze Sáry. „Jak by se tento Hospodinův slib mohl stát skutečností, když Sáru dává gerarskému králi?“²⁴¹ Jedná-li se o Sáru, jde znovu o stejné téma jako ve druhé kapitole, a to o její krásu. Zdá se, že s věkem její krásy neubývá, ale naopak roste. Byla tak krásnou, že se Abraham bál, aby se další král do ní nezamiloval.²⁴² Abraham, který měl být požehnáním pro ostatní národy, přináší abímelekoví problémy. Znovu zasahuje Hospodin a koná dobro. I přesto, že slova, skutky vyvolených mohou křížit Boží plány, nikdy je nezamezí. Bůh si najde způsob k uskutečnění a

---

²³⁹ Srov. DUBINOVÁ, T., *Ženy v Bibli, ženy dnes*, s. 42

²⁴⁰ Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 439.

²⁴¹ Srov. SCHNEIDER, T. J., *Sarah, Mother of Nations*, s. 107.

²⁴² Srov. LOCKYER, H., *All the women of the Bible*, Michigan: Zondervan, 1967, s. 157.

v tomto případě jedná a uzdravuje skrze Abrahamovu modlitbu, kterou se praotec stává tím, koho Bůh vyvolil.²⁴³

Práci uzavíráme šestou kapitolou, která se snaží ukončit celé naše pojednání od vyplnění slibu, až po smrt Sáry. V Gn 21 je Izák první z těch, kteří se narodili po Hospodinově „navštívení“ (srov. Jákob, Gn 25,21.26; Samson, Sd 13,3.24; Samuel, 1S 2,19-21; Jan Křtitel L,1,13-25). Právě v tomto činu se Hospodin ukazuje jako ten, kdo má moc, že je věrný, živý a dávající život. Izák je Abrahamův syn ze svobodné a ne z otrokyně.²⁴⁴

Narozením Izáka se naplňuje příslibení z Gn 13,16; 15,4-5; 18,10-15 a kap. 17, nedílnou součástí je poslušnost Abrahama vůči Hospodinovým požadavkům.

Jenže potom nastává spor Sáry s Hagary. Tato část (Gn 21,8-21) se podobá Gn 16. Rozdíl je v pohledu na Hagaru vůči Sáře. Tady je pouhou služkou bez nároku na dědictví, moc nad ní má Abraham a ne Sára. Tu je Hagar vyhnána do pouště, kdežto v Gn 16 utíká sama. Bůh s Hagarou hovoří skrze posla a ubezpečuje ji, že bude i s jejím synem Izmaelem. Po těchto událostech přichází vyprávění o smlouvě Abrahama s abímelelem. Abraham je tu zobrazen jako vůdce Izraele, proto může hovořit s králem.²⁴⁵

Gn 22 je o velké zkoušce, snad největší, kterou má Abraham a s ním jeho rodina podstoupit. Bůh jim dal syna a nyní ho chce zpět. Má vůbec člověk právo ptát se „Proč?“. Boží příkazy jsou někdy naprosto nepochopitelné, nelogické, a někdy až kruté. Avšak Abraham nediskutuje a příkaz plní bezodkladně. Jde obětovat syna, ale nevzdává se příslibu („pak se k vám vrátíme“ Gn 22,5), sice neví, co se stane, ale věří, že Bůh své slovo neruší.²⁴⁶ Příběh neukazuje jen na víru a

---

²⁴³ Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 450.

²⁴⁴ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s. 106.

²⁴⁵ Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 461.

²⁴⁶ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*. I. Zákon, s.110.

ochotu Abrahama obětovat svého syna, ale je především svědectvím toho, jak se Bůh postará.²⁴⁷

Poslední kapitola Gn 23 začíná smrtí Sary. Neříká nám mnoho o ní samotné nebo o jejím vztahu s Abrahamem či s Izákem. Zajímavostí je údaj jejího věku při úmrtí, který se jinde v Písmu neuvádí. Hlavním tématem je Abrahamovo jednání o pozemek pro hrob pro Sárů. Musí jednat s cizinci, kteří se ho snaží obelstít. Abraham pozemek koupí, čímž se začíná naplňovat další zaslíbení, které je spojené se zemí: „Tuto zemi dám tvému potomstvu“ (srov. Gn 12,7).

Chtěli jsme ukázat na to, že i přesto, že příběh se odehrál kdysi v době minulé, je svým způsobem stále aktuální. Jedná se o rodinný příběh, kde se řeší starosti o obživu, objevují se krize manželství. Vždy však zasáhne Hospodin a chrání slabšího, ženu, Sárů. Zásahem chrání i manželství jako takové a tím mu přisuzuje důležitost a nedotknutelnost. Také téma neplodnosti v manželství je stále aktuální, snad více, než kdy jindy. V dnešních technických možnostech je velké riziko jejich zneužití a dítě přestává být darem. Proto se tu odhaluje důležitý prostředek, kterým je víra. Víra, kdy slova: „u Boha není nic nemožného“ (srov. L 1,37), zvěstoval anděl Marii, ale zvěstoval je i anděl Sáře pod stromem v Mamre (srov. Gn 18,14), i apoštol Pavel se o tom zmiňuje ve svém listu: „také Sára věřila, a proto přijala od Boha moc, aby se stala matkou, ačkoliv už překročila svůj čas, pevně věřila tomu, kdo jí dal zaslíbení.“ (srov. Žd 11,11). A stejně tak Bůh žádá víru od nás. Vidíme, co všechno se skrývá v jednom z příběhů, které nás mohou vést ke spáse. A jediné, co můžeme udělat, je Bohu odpovědět vírou, protože On je ten, který neklame.

---

²⁴⁷ Srov. ed. DUBOVSKÝ, P., *Komentáře k Starému zákonu*, s. 474.

Bibliografie

Pramen

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih). Český ekumenický překlad. 4. přeprac. vyd. (2. vyd. V ČSB) Praha: Česká biblická společnost, 1993, 1290 s. ISBN 80-900881-7-1.

Literatura

ALLMEN, Jean-Jaques von, a kol. *Biblický slovník.* (Přel. Jan Miřejovský. 1. vyd.) Praha: Kalich, 1987. 360 s.

ALEXANDER, David, ALEXANDER, Pat. (ed.) *Průvodce biblií.* (2. vyd.) Praha: Česká biblická společnost, 2009. 816 s. ISBN 978-80-87287-13-2.

Biblické ženy. Postavy Starej zmluvy. 1988. 475 s.

CAMPATELLI, Maria. *Čteme bibli s církevními otci. Jak číst Písmo svaté s vírou.* Olomouc: Refugium Velehrad-Roma s.r.o., 2011. 166 s. ISBN 978-80-7412-096-1.

DILLARD, Raymond B., LONGMAN, Tremper. *Úvod do Starého Zákona.* 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2003. 450 s. ISBN 80-7255-078-0.

DIVECKÝ, Jan. *Příběhy Tóry. Patnáct biblických zamyšlení.* Praha: Nakladatelství P3K, 2005. 142 s. ISBN 80-903584-I-I.

DOUGLAS, J., D. (ed.) *Nový biblický slovník.* (2. vyd.) Praha: Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

DUBOVSKÝ, Peter. (ed.) *Komentáře k Starému zákonu.* I. sväzok, Genesis. [editor Peter Dubovský], Trnava: Dobrá kniha, 2008. 828 s. ISBN 978-80-7141-626-5.

DUBINOVÁ, Terezie. *Ženy v bibli, ženy dnes: sborník přednášek z cyklu Terezie Dubinové, PhD. ve Vzdělávacím a kulturním centru Židovského muzea v Praze leden 2007 - leden 2008,* Praha: Židovské muzeum v Praze, 2008. 243 s. ISBN 978-80-8688-969-6.

HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen.* (1. vyd.) Praha: Advent-Orion, spol. s r. o., 2003. 630 s. ISBN 80-7172-865-9.

CHIOLERIO, Marco. „Blaze tomu, kdo slyší tato slova“ (Sir 50,28): první setkání se Starým zákonem. (Přel. Jana Šimáčková. 1. vyd.) Praha: Paulínky, 1997. 271 s. ISBN 80-86025-10-1.

JAN PAVEL II. *List umělcům z 4. dubna 1999.* (pro vnitřní potřebu) Praha: Sekretariát biskupské konference, 1999. 17. s.

Jeruzalémská bible. I. Geneze, Pracovní vydání, (1. vyd.) Praha: Editio Sti. Aegodii v.o. s., 1992. 119 s.

KUBÁČEK, Vladimír, KUBÁČKOVÁ, Jindřiška. *Znamení smlouvy. Zamyšlení nad knihou Genesis*. (1. vyd.) Praha: Blahoslav, 1983. 105 s.

LÉON-DUFOUR, Xavier, a kol.(ed.) *Slovník biblické teologie*. (Přel. Petr Kolář) 2. vyd. Praha: Academia, 2003. 658 s. ISBN 80-200-1127-7.

LOCKYER, Herbert. *All the women of the Bible*. Michigan: Zondervan, 1967. 321 s. ISBN 0-310-28151-2.

NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. Díl 1. A-R. 2. vyd. Praha: Kalich, 1956. 818 s.

RENDTORFF, Rolf. *Hebrejská bible a dějiny. Úvod do starozákonní literatury*. 3. vyd. Praha: Vyšehrad, 2003. 375 s. ISBN 80-7021-634-4.

SIDON, Karel. *Návrat Abrahamův*. Praha: Půdorys, 1995. 87 s. ISBN 80-901741-7-5.

SCHNEIDER, Tammi Joy. *Sarah: Mother of Nations*. New York: Continuum, 2004. 146 s. ISBN 0-8264-1625-X.

STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE. BIČ, Miloš. *Výklady ke Starému Zákonu. I. Zákon (Gn-Dt)*. 1. vyd. Praha: Kalich, 1991. 600 s. ISBN 80-7071-408-0.

SCHERER, Alice. *Ženy v Bibli*. Přel. Josef Koláček. Řím: Křesťanská akademie, 1973. 190 s.

VLKOVÁ, Gabriela Ivana. *Slovo Boží a slovo lidské. Všeobecný úvod do Písma svatého*. 2. upravené vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. 173 s. ISBN 978-80-244-1587-1.

ŽÁK, Vladislav. *Na počátku: Výklad knihy Genesis*. 1. vyd. Praha: Evangelické nakladatelství, 1990. 330 s. ISBN 80-85013-10-X.

Seznam použitých zkratek

ČEP	Český ekumenický překlad
dosl.	doslova
ed.	editor
kol.	kolektiv
lat.	latinsky
např.	například
prac. vyd.	pracovní vydání
přel.	přeložil, přeložila
přeprac. vyd.	přepracované vydání
s.	strana
srov.	srovnej
SZ	Starý zákon
tj.	to je
tzn.	to znamená
v.	verš
zn.	znamená

Zkratky biblických knih jsou z *Bible*, ČEP, 1993.